

PĀRSKATS

PAR MEŽA ATTĪSTĪBAS FONDA PASŪTĪTO PĒTĪJUMU

PĒTĪJUMA NOSAUKUMS: Meža koku ģenētisko resursu raksturošana un inventarizācija aizsargājamās teritorijās

LĪGUMA NR.: 160707/S257

IZPILDES LAIKS: 16.07.2007 – 15.11.2007

IZPILDĪTĀJS: Latvijas Valsts mežzinātnes institūts "Silava"

PROJEKTA VADĪTĀJS:

Arnis Gailis

Salaspils, 2007

Kopsavilkums

Projekta „Meža koku ģenētisko resursu raksturošana un inventarizācija aizsargājamās teritorijās” mērķis ir nodrošināt meža koku ģenētiskās daudzveidības saglabāšanu un ģenētisko resursu nenoplicinošu apsaimniekošanu, vērtējot to kopsakarībās ar citu dabas un vides vērtību saglabāšanu un apzinoties, ka meža koku ģenētisko resursu saglabāšanas un apsaimniekošanas principu realizēšanas iespējas aizsargājamās dabas teritorijās paaugstinātu to vērtību, kā arī samazinātu slodzi uz koksnes resursu iegūvi saimnieciskajos mežos. Aizsargājamās teritorijas aizsardzība un apsaimniekošana tiek organizēta un vadīta ar dabas aizsardzības plānu un individuālajiem aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumiem. Šobrīd valstī ir 337 īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, no kurām 89% nav individuālo aizsardzības noteikumu un 57% nav dabas aizsardzības plāna.

Aizsargājamo teritoriju pamatfunkcija ir dažādu ekosistēmu un to sastāvdaļu aizsardzība. Iepazīstoties ar turpat 100 aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības plāniem, secināts, ka šo plānu izstrādē galvenā uzmanība koncentrēta uz ekosistēmas saglabāšanu kopumā un uz biotopu aizsardzību. Dabas aizsardzības plāns tādā izpratnē, kā tas tiek veidots līdz šim (biotopu aizsardzība), nevar nodrošināt meža ģenētisko resursu saglabāšanu, ja tajā netiek paredzēti ģenētisko resursu mežaudzēm specifiskie kopšanas un aizsardzības pasākumi. Tomēr, tas ir instruments, ar kura palīdzību būtu iespējams saskaņot varbūt sākotnēji šķietami dažādus mērķus – biotopu aizsardzību un meža ģenētisko resursu aizsardzību un apsaimniekošanu.

Potenciālo meža ģenētisko resursu izvērtēšanai aizsargājamās dabas teritorijās un mežaudžu atlasei pielietota LVMI „Silava” izstrādātā metodika. Sākotnējai vērtēšanai izvēlētas produktīvākās mežaudzes bez nogabalu minimālās platības ierobežojuma, kuras sasniegušas vismaz 31 gada vecumu un atbilst I; II vai III bonitātei atkarībā no koku sugas. Valstī aizsargājamo dabas teritoriju saraksts ir apjomīgs un pēc šādas sākotnējās atlases izdalīto nogabalu platības summējot pa aizsargājamām teritorijām vai zonām aizsargājamās teritorijas ietvaros, tika izdalītas vairāk kā 3 tūkstoši vienības, kurās atrodas minētajiem kritērijiem atbilstošas meža platības. Iegūtās informācijas analīzei, aizsargājamās teritorijas grupētas pa aizsardzības kategorijām. Pat zinot to, ka stingrāki kritēriji samazinās ģenētisko resursu mežaudžu izdalīšanai atbilstošo platību apjomu, tās ir teritorijas ar ievērojamiem resursiem. Tā kā aizsargājamo teritoriju apsaimniekošana pakāpeniski tiek plānota un dabas aizsardzības plānu izstrādes process tiek organizēts, izstrādājot tos arvien jaunām teritorijām, kā arī atjaunojot jau esošajās, tad meža koku ģenētisko resursu speciālistu iesaistīšana aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības plānu izstrādē nodrošinātu ģenētisko resursu atbilstošas apsaimniekošanas plānošanu ilgtermiņā.

Meža ģenētisko resursu saglabāšana ir viens no bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas veidiem, kas ir arī valsts pienākums saskaņā ar ratificētajiem starptautiskajiem juridiskajiem aktiem. Aizsargājamās dabas teritorijas varētu būt atbilstoša vide šo saistību realizēšanai. Tomēr tas ne vienmēr ir samērojams ar esošo normatīvo vidi. Lai situāciju mainītu, būtu nepieciešams izvērtēt šādu priekšlikumu ieviešanas lietderību:

1. Dabas aizsardzības plāna izstrādes grupas sastāvā iekļaut meža koku ģenētisko resursu speciālistu, kurš izvērtē ģenētisko resursu mežaudžu izdalīšanas lietderību plānojuma un tai pieguļošajā teritorijā un piedalās ģenētisko resursu mežaudzes aizsardzības un apsaimniekošanas plāna izstrādē.
2. Ģenētisko resursu mežaudzes noteikt kā dabas aizsardzības plāna saglabāšanas un apsaimniekošanas objektu.
3. Aizsargājamās teritorijas individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos paredzēt nepieciešamos mežsaimnieciskos pasākumus ģenētisko resursu audzēs un pāraugušās mežaudzēs, kas nodrošina mežaudžu ilgtspēju un atjaunošanos, ieskaitot mākslīgo atjaunošanu ar konkrētajā mežaudzē iegūtu reproduktīvo materiālu.

Pārskats sagatavots datorsalikumā uz 34 lpp ar 6 tabulām.

Saturs

1. Aizsargājamo dabas teritoriju piemērotības meža koku ģenētisko resursu saglabāšanas un apsaimniekošanas principiem izvērtēšana	4
1.1. Meža koku ģenētisko resursu saglabāšanas un apsaimniekošanas nepieciešamība	4
1.2. Meža koku ģenētisko resursu saglabāšana „ <i>in situ</i> ”	4
1.3. EUFORGEN pieredze un ieteikumi ģenētisko resursu saglabāšanai aizsargājamās teritorijās	5
1.4. Ģenētisko resursu mežaudžu apsaimniekošanas pamatprincipi aizsargājamās dabas teritorijās	8
1.4. Īpaši aizsargājamās un aizsargājamās dabas teritorijas Latvijā	9
1.5. Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju funkcionālās zonas	11
1.6. Mikroliegumi un īpaši aizsargājami meža iecirkņi	11
1.7. Aizsargājamās dabas teritorijas un meža ģenētiskie resursi	12
1.8. Potenciālie meža koku ģenētiskie resursi aizsargājamās teritorijās	13
2. Aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības un/vai individuālās aizsardzības un izmantošanas noteikumu sagatavošanas kārtību reglamentējošās normatīvās vides izvērtējums	26
2.1. Aizsargājamo dabas teritoriju regulējošā normatīvā vide	26
2.2. Aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plāns un individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi	27
2.2.1. Situācijas analīze	28
2.2.2. Dabas aizsardzības plāna un individuālo aizsardzības noteikumu saturs	29
2.3. Meža koku ģenētisko resursu apsaimniekošanas iespējas aizsargājamās dabas teritorijās	30
2.4. Būtiskākie mežsaimnieciskās darbības aizliegumi vai ierobežojumi aizsargājamās dabas teritorijās	30
2.4.1. Mikroliegumi	31
2.4.2. <i>Natura 2000</i> teritorijas	32
2.5. Priekšlikumi normatīvās vides un aizsargājamo teritoriju individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu izstrādes pilnveidošanai	33
Literatūras un informācijas avotu saraksts	34

1. Aizsargājamo dabas teritoriju piemērotības meža koku ģenētisko resursu saglabāšanas un apsaimniekošanas principiem izvērtēšana

1.1. Meža koku ģenētisko resursu saglabāšanas un apsaimniekošanas nepieciešamība

Ilgspējīgas meža apsaimniekošanas priekšnoteikums ir meža bioloģiskā daudzveidība, kas nodrošina meža produktivitāti, atjaunošanos un dzīvotspēju. Meža koku sugu saglabāšanas un sugas piemērotības konkrētiem augšanas apstākļiem priekšnoteikums ir sugu ģenētiskā daudzveidība.

Latvijas meža koku sugu ģenētiskos resursus veido tās koku sugas, kuru dabiskais izplatības areāls ietver Latviju. Latvija, atbilstoši klimatiskajiem apstākļiem, atrodas semi-boreālajā zonā un tas nosaka koku sugu sastāvu, bet sugas īpatsvars atkarīgs no tās atrašanās vietas izplatības areālā un mežu apsaimniekošanas vēstures un intensitātes. Latvijā mežaudzes pārsvarā veido boreālās koku sugas – priede, egle, 2 bērzu, 2 alkšņu sugas un apse, kas kopā aizņem 98,5% no kopējās Latvijas meža platības. Pārējās lapu koku sugas - ozols, osis, liepa, kļava, goba, vīksna un skābardis pieskaitāmas pie mērenās zonas sugām. Šo koku sugu kopējā aizņemtā platība ir nedaudz vairāk par vienu procentu.

Meža ģenētisko resursu saglabāšanai var pielietot gan „*in situ*” (saglabājot mežaudzi tās augšanas vietā), gan „*ex situ*” paņēmieni. Latvijas mežos sastopamās galvenās koku sugas, kuras pieskaitāmas ilgmūžīgām savvaļas svešapputes koku sugām ar plašu izplatības areālu un biežu sastopamību, iespējams saglabāt pielietojot „*in situ*” paņēmieni, nepieciešamības gadījumā to papildinot ar „*ex situ*” saglabāšanu. „*In situ*” saglabāšanas galvenā iezīme ir mežaudzes dinamiska un nepārtraukta attīstība. Tas nodrošina populāciju evolucionējošās pielāgošanās spējas saglabāšanu daudzu paaudžu garumā, kas ir meža ģenētisko resursu saglabāšanas galvenais mērķis.

Latvija ir ratificējusi nozīmīgākos starptautiskos juridiskos aktus saistībā ar ģenētiskajiem resursiem:

- ✓ Konvencija par bioloģisko daudzveidību. Pieņemta Riodežaneiro 05.06.1992. (*Latvijā ratificēta 08.09.1995*);
- ✓ Starptautiskais līgums par augu ģenētiskajiem resursiem pārtikai un lauksaimniecībai. Pieņemts 03.11. 2001. (*Latvijā ratificēts 21.04.2004.*);
- ✓ Ministru konferences par mežu aizsardzību Eiropā Strasbūras 2. (1990.) Helsinku 2. un 3. (1993.) rezolūcijas.

Latvijai pēc iestāšanās Eiropas Savienībā ir saistoša arī Eiropas Padomes Regula Nr. 870/2004 (2004.gada 24.aprīlis) ar ko izveido Kopienas programmu ģenētisko resursu saglabāšanai, raksturošanai, vākšanai un izmantošanai lauksaimniecībā un atceļ Regulu (EK) Nr. 1467/94.

Latvijā līdz šim pieņemtie normatīvie akti galvenokārt ir vērsti uz kopējās bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un dabas aizsardzību. Meža koku ģenētisko resursu saglabāšanas un apsaimniekošanas jautājumu risināšana notiek saskaņā ar „Lauksaimniecībā un pārtikā izmantojamo kultūraugu un tiem radniecīgo savvaļas sugu, lauksaimniecības dzīvnieku, mežu un zivju ģenētisko resursu ilgtermiņa saglabāšanas un ilgtspējīgas izmantošanas programmu 2007. – 2010. gadam”. Viena no šajā programmā paredzētajām un 2007. gadā veicamajām aktivitātēm ir „Meža koku ģenētisko resursu raksturošana un inventarizācija aizsargājamās teritorijās”. Līdzšinējā darbā, veicot meža ģenētisko resursu inventarizāciju, aizsargājamo teritoriju atbilstība un/vai piemērotība meža koku ģenētisko resursu saglabāšanai un apsaimniekošanai nav vērtēta. Nav skaidrots vai aizsargājamās teritorijas statuss un individuālie aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi nodrošina vai varētu nodrošināt atbilstošu un pietiekamu meža ģenētisko resursu saglabāšanu un apsaimniekošanu.

1.2. Meža koku ģenētisko resursu saglabāšana „*in situ*”

Starptautiskā Augu Ģenētisko resursu institūta (IPGRI) Eiropas Meža Ģenētisko resursu programmā (EUFORGEN), apkopojot visas pieejamās zināšanas par konkrētām sugām un meža ģenētisko resursu saglabāšanas metodēm, ir izstrādātas vadlīnijas daudzu Eiropas meža koku sugu ģenētisko resursu ilgtermiņa saglabāšanai un apsaimniekošanai.

Izmantojot šīs vadlīnijas, LVMI „Silava” 2002. gadā izstrādāti „Norādījumi ģenētisko resursu mežaudžu apsaimniekošanai”, kuros apkopoti vispārējie ģenētisko resursu mežaudžu izvēles un apsaimniekošanas principi.

Saglabājot un apsaimniekojot ģenētisko resursu mežaudzes „*in situ*”, obligāti jāīsteno noteiktas pamatprasības:

1) ģenētisko resursu mežaudžu tīkls jāizveido ar tādu aprēķinu, lai tiktu pietiekami aptverta sugas telpiski nosacītā ģenētiskā daudzveidība;

2) individuālo genotipu skaitam populācijā jābūt pietiekami lielam, lai tas ietvertu lielāko daļu ģenētiskās informācijas, kas atrodama attiecīgajā populācijā (izšķiroša ir parasto, svarīgāko gēnu saglabāšana),

3) atjaunošanās sistēmai ir jā saglabā populācija, atjaunotai mežaudzei pamatā jārodas attiecīgās populācijas īpatņu krustošanās rezultātā.

Pamatojoties uz pašreizējām zināšanām par reproduktīvo bioloģiju un populāciju demogrāfiju un, ņemot vērā galvenos ģenētisko resursu saglabāšanas mērķus, ir vēlams ģenētisko resursu mežu veidot no vienas vai vairākām ģenētisko resursu saglabāšanas mežaudzēm tā, lai ideālajā variantā tā platība būtu vismaz 100 ha. Šāda platība nav pārāk liela, ja to salīdzina ar vairumu aizsargājamo teritoriju platību, tomēr dažreiz ir grūti, vai pat neiespējami, atrast tik lielas un piemērotas platības. Tādēļ ģenētisko resursu meža platība lielā mērā būs atkarīga no vietējās situācijas un reģionālajām īpatnībām. Ja atsevišķas ģenētisko resursu saglabāšanas mežaudzes veido salīdzinoši kompaktu ģenētisko resursu mežu (ar kopējo platību 100 ha vai vairāk), tad tajā jāiekļauj arī visi atšķirīgie nogabali, kas atrodas šajā 100 ha platībā. Vēlams, lai populācijas veidotu dažāda vecuma koki, vai arī tajās būtu pārstāvētas dažādu vecuma klašu mežaudzes. Par ģenētisko resursu meža minimālajiem izmēriem jālemj atkarībā no situācijas, tomēr ir jābūt iespējām sekmīgi atjaunoties un palielināt audžu platības.

Visām „*in situ*” ģenētisko resursu saglabāšanas mežaudzēm jābūt autohtonām (vietējas izcelsmes). Ģenētisko resursu mežaudzes nevar būt audzes ar nezināmu izcelsmi, kā arī tādas, kuru izcelsme nav vietēja. Visai izvēlētajai teritorijai nav jābūt klātai tikai ar vienu sugu, ģenētisko resursu mežu var veidot dažādas sugas dažādās attiecībās.

Veiksmīga, ilglaicīga meža ģenētisko resursu aizsardzība ir atkarīga no:

- ✓ atbilstošiem sociālajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem nosacījumiem;
- ✓ būtiskas bioloģiskās informācijas;
- ✓ finanšu resursiem un atbilstošas to izlietošanas;
- ✓ vietējo pašvaldību aktīvas līdzdalības un atbalsta.

Tas nozīmē, ka meža koku ģenētisko resursu aizsardzības programmu veidošanā un to realizēšanā ir jāiesaistās visām ieinteresētajām pusēm, rodot kopīgu un kvalitatīvu, ģenētisko resursu saglabāšanas principiem atbilstošu risinājumu.

1.3. EUFORGEN pieredze un ieteikumi ģenētisko resursu saglabāšanai aizsargājamās teritorijās

EUFORGEN, izstrādājot vadlīnijas meža koku ģenētisko resursu saglabāšanai dažādām sugām, atsevišķi ir izdalījis ģenētisko resursu saglabāšanu aizsargājamās teritorijās, uzsverot populācijas saglabāšanas evolucionējošo raksturu.

Evolucionējošas aizsardzības aktivitāšu programmas raksturo koku spēja radīt pēcnācējus nākošā paaudzē – tā parasti tiek saglabāti gēni, bet ne genotipi. Koku dabīgā izlase notiek ar jaunām allēļu kombinācijām, kas ir vai nu labvēlīgas, vai nelabvēlīgas dažādiem genotipiem. Šis process nodrošina gēnu frekvences izmaiņas populācijas ietvaros: allēles, kas pozitīvi ietekmē piemērotību pieaug, bet allēles, kuras apvieno zema piemērošanās, tiek zaudētas. Ja populācijas lielums ir pietiekams, pamatā saglabājas neitrālie gēni, bet daži gēni, gēnu pārvietošanās dēļ, acīmredzot tiks zaudēti; pēc dažām paaudzēm radīsies jaunas ģenētisko mutāciju kombinācijas. Iespējamā cilvēka iejaukšanās (ja vispār nepieciešama) tiek veikta tādā veidā, lai sekmēt iepriekš minētos ģenētiskos procesus, nevis tos kavētu (novērstu). Atšķirīgos vides apstākļos augošām populācijām saglabājas ģenētiskās atšķirības un laika gaitā sagaidāms pat to pieaugums (Eriksson at al.1993).

Tipisks piemērs populāciju evolucionējošas saglabāšanas procesam ir aizsargājamās teritorijas mežā. Aizsargājamās teritorijās sugas ieņem savu dabisko vidi (to sauc par „*in situ*” saglabāšanu), savienojumā ar lielu skaitu citām sugām. Tāpēc, dabiskā atlase attiecībā uz piemērotību, lielā mērā atkarīga no sugu savstarpējās konkurences, tāpat kā piemērošanās spēja sugas ietvaros uz šī brīža un nākotnē sagaidāmajiem apkārtējās vides apstākļiem. Tomēr evolucionējošs saglabāšanās process ir iespējams arī stādītās audzēs, ja darbojas dabīgās atlases principi un ja stādītie koki ir izaudzēti no sēklām, nevis iegūti veģetatīvās pavairošanas ceļā. Šajās saglabāšanas programmās priekšroka tiek dota stādījumiem, kas veidoti un apsaimniekoti apstākļos, kas imitē dabīgos procesus, kuri veicina dabīgo atlasī. Protams, vairumā situāciju sugu sajaukums ir mākslīgs un atlases spēki tādēļ ir labvēlīgi atšķirīgiem gēniem, kas patiesībā arī ir saglabāšana „*in situ*”. Tomēr tas atspoguļo faktu, ka atlase un piemērotība vienmēr ir atkarīga no cilvēka ietekmes pakāpes uz jebkuru ekosistēmu. Evolucionējošās saglabāšanas programmās stingri izvairās no atlases tipiski komerciālu mērķu sasniegšanai, ieskaitot tādas pazīmes, kā laba stumbra forma, vai viegla stādījumu ierīkošana, bet, protams, tas ir atkarīgs no saglabāšanas programmas lokālajiem uzdevumiem.

Kopumā dažādi faktori ietekmē „*in situ*” saglabāšanas pieejas piemērotību un panākumus:

- ✓ atjaunošanās apstākļi (labvēlīgie apstākļi - maz izmainīta vide vai spēja vadīt apdraudētu sugu, kuras pašas nespēj atjaunoties, atjaunošanos).
- ✓ hibridizācijas potenciāls (veicinošie faktori – parastās sugas vai tādu sugu pārpilnība, kurām darbojas efektīvs starpsugu hibridizācijas minimizēšanas mehānisms);
- ✓ citu ekosistēmas komponentu ietekmes pakāpe uz atjaunošanos un izplatību (veicinošie faktori – teritorijas ar pietiekošu platību un daudzveidīgām iespējām specifiskajiem apputeksnētājiem un dzīvniekiem - sēklu izplatītājiem);
- ✓ atlikušās (saglabājušās) populācijas statuss (veicinošie faktori – dzīvotspējīgas populācijas, kas reprezentē sugas pašreizējās ģenētiskās pārmaiņas, tomēr pastāvošas un izmantojamas apsaimniekošanai un saglabāšanai);
- ✓ apdraudējuma veids un pakāpe (veicinošie faktori - draudus populācijas dzīvotspējai iespējams identificēt un mazināt ar plānotu apsaimniekošanu);
- ✓ vietējās populācijas izmantošanas un ekonomiskais vērtējums (veicinošie faktori – vietējo iedzīvotāju koku sugu resursu lietošana ir ilgtspējīga un neiznīcinoša un novērtēta kā saimnieciski vērtīgāka par citu resursu);
- ✓ nepieciešamība pēc cita zemes izmantošanas veida (labvēlīgi apstākļi – sugu un ekosistēmu atrašanās platībās ar ierobežotu cilvēku ietekmi);
- ✓ īpašumtiesības uz zemi (veicinošie faktori - drošas, precīzi definētas īpašumtiesības);
- ✓ saistošo varas iestāžu kapacitāte attiecībā uz aizsargājamo teritoriju apsaimniekošanu (veicinošie faktori – kompetentas un ar resursiem labi nodrošinātas aizsardzības organizācijas, kas ir spējīgas efektīvi apsaimniekot aizsargājamās meža platības);
- ✓ politiskie un sociālie faktori (veicinošie faktori – stabila politiskā situācija).

EUFORGEN izstrādātajās vadlīnijās ģenētisko resursu saglabāšanai aizsargājamās teritorijās ir uzskaitīta virkne pasākumu, kuru īstenošana pastiprina aizsargājamo teritoriju lomu meža ģenētisko resursu saglabāšanā:

1. plānojot jaunas aizsargājamās teritorijas, apspriešanas procesā lielāku vērību nepieciešams veltīt ģenētisko resursu saglabāšanai. Likt lielāku uzsvāru uz saglabāšanas prioritātēm veicot aizsargājamās teritorijas zonēšanu. Saglabāšana aktīvi apsaimniekojot koku sugām nodrošina ģenētiskās daudzveidības saglabāšanos.
2. pilnveidot sadarbības saites un saskaņotību starp valdības departamentiem, kas iesaistīti meža ģenētisko resursu saglabāšanā un apsaimniekošanā.
3. veikt pilnīgu koku sugu inventarizāciju katrā aizsargājamā teritorijā. Iegūt informāciju par katras populācijas apjomu un izmēriem, un detalizētu novietojumu. Pārskatā jādokumentē – izplatība, pavadošās sugas, ziedēšanas un sēklu ražošanas bioloģija. Informācija izmantojama plānošanas vajadzībām aizsargājamās dabas teritorijas

apsaimniekošanai un plašākā mērogā – saglabāšanas programmām galvenajām koku sugām.

1. ieviest efektīvu meža ģenētisko resursu aizsardzību. Attīstīt un īstenot likumīgus aizsardzības paņēmienus, lai būtu pārliecība, ka koku resursu izmantošana aizsargājamās dabas teritorijās notiek tikai likumīgi, kontrolēti un apzināti.
1. aktivizēt meža ģenētisko resursu apsaimniekošanu. Ieviest atbilstošus apsaimniekošanas režīmus gan aizsargājamās teritorijās, gan buferzonās, lai nodrošinātu, ka prioritārie ģenētiskie resursi netiek netīši zaudēti vai degradēti. Tas var ietvert aktīvu vadīšanu vai/un manipulēšanu ar uguns režīmiem u.c., lai nodrošinātu adekvātu atjaunošanos. Lietojot šādus ar aizsardzības funkciju konfliktējošus pasākumus, tiem jābūt kontrolētiem vai izslēgtiem (aizliegtiem).
1. atjaunot degradētas teritorijas aizsargājamās dabas teritorijās un to buferzonās.
1. attīstīt un realizēt visaptverošu bioreģionālu saglabāšanas plānu, kas ietver meža koridoru veidošanu, lai savienotu aizsargājamās dabas teritorijas ar citām meža platībām ainavā. Ģenētisko resursu saglabāšanu aizsargājamās teritorijās var būtiski uzlabot, ja tās sasaista ar citām modificētām meža teritorijām (buferzonām, tranzītzonām un saimnieciskajiem mežiem). Tas ir īpaši svarīgi mazajām aizsargājamām teritorijām, kur pastāv ļoti liels risks zaudēt bioloģisko daudzveidību un ģenētiskos resursus, jo tās ir kā dabīgas veģetācijas salas citādi „tīrajās” lauksaimniecības ekosistēmās. Koridori var sekmēt gēnu apmaiņu starp izolētajām un fragmentētajām populācijām, ieskaitot pavadošo faunu, īpaši apputeksnētājus un sēklu izplatītājus. Meža koridori var veicināt aizsargājamās dabas teritorijas kā vēl efektīvāku gēnu resursu (sēklas un putekšņi) attiecīgajām koku sugām saimnieciskajos mežos.
1. Veidot papildus aizsargājamās teritorijas apsaimniekojamās kategorijās. Pārvietot uzsvāru no stingri aizsargājamām teritorijām uz daudzfunkcionālām aizsargājamām teritorijām, kā sugu rezerves (IV kategorija)¹ un aizsargājamām teritorijām ar resursu apsaimniekošanu (VI kategorija), kas pelna lielāku uzmanību attiecībā uz ģenētiskajiem resursiem.
1. nodrošināt meža ģenētisko resursu pieejamību zinātniskiem un saglabāšanas mērķiem. Likumi un regulas, kas pārvalda reproduktīvā materiāla ieviešanu no prioritārajiem ģenētiskajiem resursiem stingri aizsargājamās teritorijās (saglabāšanas un pētnieciskiem nolūkiem) saudzīgi jāpārskata sadarbībā ar kompetentām valsts iestādēm, lai maksimāli iegūtu visas ieinteresētās puses. Aizsargājamās teritorijas izveido ar „*in situ*” gēnu bankas funkciju, kurā precīzi formulēti pārvaldes uzdevumi; informācija un pieeja šiem resursiem ir personām, kuras nodarbinātas ģenētisko resursu saglabāšanā, pētīšanā un attīstīšanā (ieskaitot selekcionārus un „*ex situ*” gēnu banku darbiniekus).
1. identificēt nacionālās un starptautiskās prioritātes. Vadīt nacionālo pārskatu par aizsargājamo teritoriju sistēmām, tuvākiem un tālākiem mērķiem aizsargājamo teritoriju veidošanā, uzņemties starptautisku novērtējumu par šā brīža un nākotnes aizsargājamo teritoriju vajadzībām; nodrošināt privāto aizsargājamo teritoriju izveidošanas stimulēšanu un veicināt starptautisko sadarbību aizsargājamo teritoriju pārvaldīšanā.
1. klasificēt pasākumus, kurus nepieciešams īstenot dažādās situācijās, lai nodrošinātu aizsargājamo teritoriju dzīvotspēju ilgtermiņā. Tie var ietvert šādus pasākumus:
 - ✓ paplašināt līdzdalību aizsargājamo teritoriju pārvaldes plānu veidošanā un palielināt no šiem plāniem iegūstamo rezultātu nozīmību;
 - ✓ sīki izstrādāt apsaimniekošanas uzdevumus, iekļaujot visas iespējas ģenētisko resursu un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai;
 - ✓ uzlabot aizsargājamo dabas teritoriju monitoringu un vadību;

¹ IUCN lietotā aizsargājamo teritoriju klasifikācijas sistēma: I kat. - stingrās aizsardzības teritorijas (rezervāti); II kat. - teritorijas ekosistēmas saglabāšanai un tūrismam; III kat. - teritorijas dabas pieminekļu saglabāšanai; IV kat. - teritorijas, kurās saglabāšana notiek aktīvi apsaimniekojot; V kat. - sauszemes un jūras ainavu aizsardzības teritorijas; VI kat. - aizsargājamās teritorijas ilgtermiņā dabas ekosistēmu saglabāšanai.

- ✓ celt ekoloģisko un sociālo vērtību aizsargājamām teritorijām, izmantojot zemes cenu un zonējumu ārpus aizsargājamām teritorijām;
- ✓ noteikt, nodrošināt un attīstīt jaunus finansēšanas resursus aizsargājamo teritoriju pārvaldei;
- ✓ nodrošināt finansiālus stimulus ģenētisko resursu saglabāšanai blakus esošajās privātajās zemēs.

1.4. Ģenētisko resursu mežaudžu apsaimniekošanas pamatprincipi aizsargājamās dabas teritorijās

Meža ilgtspējīga apsaimniekošana un meža koku ģenētisko resursu saglabāšana ir savstarpēji cieši saistītas. Ģenētisko resursu mežaudzes ir mērķtiecīgi un kvalitatīvi jāapsaimnieko. Mežsaimnieciskās darbības mērķis resursu mežaudzē ir nodrošināt populācijas evolucionējošās pielāgošanās spēju saglabāšanos. Šādam nolūkam jāizstrādā apsaimniekošanas plāns, kura aktivitātēm jābūt skaidri dokumentētām, ierobežotām laikā un par to realizēšanu atbildīgām institūcijām vai konkrētām personām. Apsaimniekošanas plānā iekļauj:

- ✓ pamatinformāciju par aizsargājamo teritoriju, kartes ar robežām, norādot īpašuma statusu un īpašniekus, tās vēsturi, meža inventarizācijas datus, un vides raksturojumu (klimats, augsnes);
- ✓ atsauces uz dokumentiem par aizsargājamo teritoriju un mērķa sugu, bioloģisko inventarizāciju un uzskaišu datus, ekoloģisko un ģenētisko pētījumu rezultātus par saglabāšanai paredzēto sugu;
- ✓ visu aizsargājamās teritorijas un tās resursu apsaimniekošanā un izmantošanā iesaistīto personu lomu, pienākumus, tiesības, atļautās un aizliegtās aktivitātes;
- ✓ saglabājamās koku populācijas monitoringa un apsaimniekošanas programmu, laika grafiku, budžetu;
- ✓ sugai draudošo briesmu un risku novērtējumu un plānu, kā to risināt, papildus nepieciešamās "ex situ" aktivitātes.

Katras konkrētās ģenētisko resursu mežaudzes apsaimniekošana prasa individuālu pieeju, kur jāņem vērā sugas bioloģiskās īpatnības, kā arī tas, ka ģenētisko resursu mežaudze var būt saglabāšanas mežaudžu tīkla sastāvdaļa, tātad tās apsaimniekošanas plāns ir daļa no aizsargājamā teritorijā esošu mežaudžu apsaimniekošanas plāna. Tāpēc, izstrādājot ģenētisko resursu mežaudzes saglabāšanas un apsaimniekošanas plānu aizsargājamās dabas teritorijās, būtu lietderīgi konsultēties ar visām ieinteresētajām pusēm – īpašniekiem, apsaimniekotājiem, lietotājiem, kaimiņiem un, uzklusot visu pušu viedokļus, tomēr, kā prioritāru pieņemt ģenētisko resursu speciālistu redzējumu konkrētās sugas ģenētisko resursu saglabāšanas programmas izstrādē. Lai to varētu īstenot, aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plānu un individuālo aizsardzības noteikumu izstrādes procesā ir jāiesaista ģenētisko resursu speciālists, kurš izvērtētu, vai konkrētajā teritorijā ir ģenētisko resursu mežaudzēm piemērotas audzes un, kopā ar vietējiem mežsaimniecības speciālistiem izstrādātu saglabāšanas un apsaimniekošanas plānu katrai konkrētai ģenētisko resursu mežaudzei.

Kā atzīmēts iepriekš, ģenētisko resursu „in situ” saglabāšanas mērķis ir populāciju un sugu ģenētiskās pielāgošanās spēju saglabāšana daudzu paaudžu garumā, tas nozīmē – visplašākās ģenētiskās daudzveidības eksistences nodrošināšana. Tomēr, tas nenozīmē, ka mežaudzes attīstības procesi atstājami pašplūsmā un ka tiek izslēgta cilvēka līdzdarbība tajos. Neapsaimniekota mežaudze pēc kāda laika var neatbilst ģenētisko resursu saglabāšanai nepieciešamajiem kritērijiem, var notikt sugu maiņa utt., tāpēc, lai nodrošinātu mežaudzes stabilitāti un atjaunošanos un populācijas ilgtspējīgu attīstību, var rasties nepieciešamība veikt kādu vai vairākas saimnieciskas darbības. Piemēram:

- ✓ novērst ģenētiski degradētu vai citādi nepiemērotu mežaudžu ietekmi uz izvēlēto ģenētisko resursu mežaudzi, nocērtot blakus augošās, vietējiem apstākļiem nepiemērotās vai nekvalitatīvās mežaudzes;
- ✓ veikt pasākumus ekoloģiskās sukcesijas ierobežošanai (piemēram, priežu mežaudzēs, lai novērstu to aizaugšanu ar egli un bērzu);
- ✓ veikt kopšanas cirtes, kas nodrošina mežaudzes stabilitāti un atjaunošanos;

- ✓ veikt atjaunošanās cirtes jaunu mežaudžu veidošanai – „atsedzot” platības atjaunošanās veicināšanai;
- ✓ veikt mežaudzes atjaunošanos veicinošus pasākumus – augsnes sagatavošanu un nezāļu iznīcināšanu, kam seko sēšana vai stādīšana;
- ✓ ievākt reproduktīvo materiālu ģenētisko resursu mežaudzes atjaunošanai;
- ✓ veikt mežaudzes mākslīgo atjaunošanu, izmantojot konkrētajā mežaudzē iegūtu reproduktīvo materiālu.

1.4. Īpaši aizsargājamās un aizsargājamās dabas teritorijas Latvijā

Latvijas Republikas likums „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” (spēkā esošs no 1993.04.07) nosaka, ka: „Aizsargājamās teritorijas ir ģeogrāfiski noteiktas platības, kas atrodas īpašā valsts aizsardzībā saskaņā ar kompetentu valsts varas un pārvaldes institūciju lēmumu un tiek izveidotas, aizsargātas un apsaimniekotas nolūkā:

- ✓ aizsargāt un saglabāt dabas daudzveidību (retas un tipiskas dabas ekosistēmas, aizsargājamo sugu dzīves vidi, savdabīgas, skaistas un Latvijai raksturīgas ainavas, ģeoloģiskos un ģeomorfoloģiskos veidojumus utt.);
- ✓ nodrošināt zinātniskos pētījumus un vides pārraudzību;
- ✓ saglabāt sabiedrības atpūtai, izglītošanai un audzināšanai nozīmīgas teritorijas.

Aizsargājamās teritorijas iedala šādās kategorijās: dabas rezervāti, nacionālie parki, biosfēras rezervāti, dabas parki, dabas pieminekļi, dabas liegumi, aizsargājamās jūras teritorijas un aizsargājamo ainavu apvidi. Pavisam Latvijā ir 633 ar likumu vai Ministru Kabineta noteikumiem apstiprinātas īpaši aizsargājamas dabas teritorijas, kas katra atbilst kādai no aizsargājamo teritoriju kategorijām un savstarpēji atšķiras ar teritorijas izveidošanas mērķiem, platību un dažādu aizsardzības pakāpi - atļautajām un aizliegtajām darbībām:

- ✓ 4 **dabas rezervāti** (Teiču, Krustkalnu, Grīņu un Moricsalas) – teritorijas ar gandrīz neskartu dabu, kur drīkst uzturēties tikai ar īpašām atļaujām zinātniskās izpētes vajadzībām, lai nodrošinātu dabas procesu netraucētu attīstību;
- ✓ 4 **nacionālie parki** (Slīteres, Ķemeru, Gaujas un Rāznas) – plaši apvidi, dabas un ainavisko vērtību un kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzībai, vienlaicīgi veicot zinātnisko izpēti, izglītošanu un atpūtas organizēšanu;
- ✓ 1 **biosfēras rezervāts** (Ziemeļvidzemes) – plaša teritorija starptautiski nozīmīgu dabas un ainavisko vērtību saglabāšanai, nodrošinot ilgtspējīgu sociālo un ekonomisko attīstību;
- ✓ 278 **dabas liegumi** – teritorijas retu vai izzūdošu sugu vai biotopu aizsardzībai, parasti cilvēku maz pārveidotas un saskaņoti apsaimniekotas platības;
- ✓ 43 **dabas parki** – noteiktu apvidu dabas un kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanai (piemēram – Gaiziņkalns, Piejūra, Abavas senleja, Ogres ieleja, Daugavas loki, Talsu pauguraine), tie ir piemēroti raksturīgās ainavas saglabāšanai, sabiedrības izglītošanai un atpūtai, bioloģiskās daudzveidības uzturēšanai;
- ✓ 10 **aizsargājamo ainavu apvidi** (piemēram – Vecclaicene, Vestiena, Ziemeļgauja, Augšdaugava, Augšzeme, Vecpiebalga) – lielas teritorijas īpaši skaistu un daudzveidīgu Latvijai raksturīgu ainavu un kultūrvides saglabāšanai.
- ✓ **dabas pieminekļi** – atsevišķi, savrupi dabas veidojumi:
 - aizsargājamie koki;
 - dendroloģiskie stādījumi;
 - alejas;
 - ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie veidojumi

Pēc Valsts meža dienesta 2007. gada statistikas datiem visa veida un kategoriju aizsargājamo meža teritoriju kopējā platība ir 523473,6 ha. Tas ir 17,7% no valsts kopējās meža teritorijas, kurā varētu būt iespējas realizēt arī meža koku ģenētisko resursu aizsardzības un “*in situ*” saglabāšanas pasākumus. Īpaši aizsargājamo teritoriju meža platības gada laikā ir pieaugušas par 18,2 tūkst. ha, bet kopējā aizsargājamo teritoriju meža platība palielinājusies par 16,8 tūkst. ha (1.1. tabula).

Meža platības aizsargājamās dabas teritorijās

Aizsargājamā teritorija	VMD uz 2006.g. aprīli			VMD uz 2007.g. aprīli		
	Valsts meži, ha	Pārējie meži, ha	Meži, kopā, ha	Valsts meži, ha	Pārējie meži, ha	Meži, kopā, ha
Dabas rezervāti	7747,5	893,8	8641,3	8384,2	831,5	9215,7
Stingrā režīma zona	2827,5	0	2827,5	2768,4	0	2768,4
Regulējamā režīma zona	4906,4	101	5007,4	5602,2	56,6	5658,8
Buferzona	13,6	792,8	806,4	13,6	774,9	788,5
Nacionālie parki	44397	32995,9	77392,9	49270,7	37840	87110,7
Dabas rezervātu zona	6114,9	29,7	6144,6	6264,5	31,0	6295,5
Dabas liegumu zona	19609,8	12267,6	31877,4	23306,2	12098,5	35404,7
Ainavu aizsardzības zona	16650,8	15469,3	32120,1	16512,0	15238,7	31750,7
Kultūrvēsturiskā zona	258,9	760,8	1019,7	253,3	795,2	1048,5
Neitrālā zona	1762,6	4468,5	6231,1			
Dabas parku zona				2934,7	9676,6	12611,3
Dabas liegumi	75065,2	14526,5	89591,7	74152,1	14860,8	89012,9
Ziemeļvidzemes BR dabas liegumu zona	2497,6	493,7	2991,3	2504,5	491,8	2996,3
Dabas parki	32671,1	45868,7	78539,8	32497,1	43350,0	75847,1
Aizsargājamo ainavu apvidi	29785,7	39802,2	69587,9	30836,5	42446,9	73283,4
Aizsargājамie dendroloģiskie stādījumi	492,2	77,2	569,4	506,1	104,8	610,9
Aizsargājамie ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi	587,9	656,8	1244,7	630,3	723,6	1353,9
Vietējas nozīmes dabas liegumi	67,9	111,7	179,6	67,9	109	176,9
Vietējas nozīmes dabas parki	218,6	183,2	401,8	324,5	73,1	397,6
Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, kopā	190135,7	132216,3	322352	196589,3	137318,8	340516,3
Mikroliegumi	24426,7	868,3	25295	25271,2	989,5	26260,7
Buferzonas ap mikroliegumiem	25733,3	462,8	26196,1	26409,5	485,4	26894,9
Baltijas jūras krastu kāpu aizsargjosla	5229,2	2724,3	7953,5	5532,1	2657,9	8190,0
Baltijas jūras ierobežotās saimnieciskās darbības josla	48798,8	22203,8	71002,6	50372,3	23036,4	73408,7
Ūdens tilpju/-teču aizsargjosla	4450,8	3426,1	7876,9	4924,9	5427,9	10352,8
Aizsargājамas zonas gar ūdeņiem	12219,4	15261,7	27481,1	13654,5	18977,5	32632,0
Aizsargājамas zonas gar mitrzemēm	13494,8	1697,3	15192,1	15267	2411,7	17678,7
Aizsargjosla ap pilsētām	11101	22055,8	33156,8	10132,8	18286,9	28419,7
Meži pilsētu administratīvajās robežās	1013,3	2231,3	3244,6	2979,8	6265,6	9245,4
Īpaši aizsargājамie meža iecirkņi	22235,4	4107,2	26342,6	22279,3	4252,0	26531,3
Aizsargājамas teritorijas, kopā	313535,4	193127,6	506663	320209,9	203263,7	523473,6
Mežs, kopā	1481715,9	1468551,4	2950267,3	1487569,2	1470822,4	2958391,6

1.5. Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju funkcionālās zonas

Dabas rezervātu, nacionālo parku, dabas liegumu, biosfēras rezervāta un dabas parku teritorijas atbilstoši aizsardzības un izmantošanas mērķiem iedala funkcionālās zonās. Katrai zonai ir noteikti uzdevumi, no kuriem ir atkarīga tajā pieļaujamā (vai aizliegtā) saimnieciskā un cita veida darbība. Teritorijas iedalījumu zonās parasti pamato dabas aizsardzības plānā, kur atrodama informācija arī par katras zonas platību un robežām.

1.2. tabula

Meža platības īpaši aizsargājamo teritoriju funkcionālajās zonās

Zona	Aizsargājamā teritorija	Dabas rezervāti	Nacionālie parki	Ziemeļvidzemes Biosfēras rezervāts	Dabas liegumi	Dabas parki	Aizsargājamo ainavu apvidi	Kopā, ha
Stingrā režīma zona		2768,4			9484,1			12252,5
Dabas rezervāta zona			6295,5			137,7		6433,2
Dabas lieguma zona			35404,7	2996,3	399,8	7500,3		46301,1
Dabas parku zona			6096,4		782,5	26073		32951,9
Regulējamā režīma zona		5658,8			11534,3	1131,9		18325,0
Buferzona		788,5						788,5
Neitrālā zona			6514,9	105231	248,5	621,9		112616,3
Ainavu aizsardzības zona			31750,7	107931,8	4052,8	239,6		143980,1
Kultūrvēsturiskā zona			1048,5					1048,5
Teritorija bez zonējuma					62510,9	40142,7	73282,4	175937,0
Kopējā platība		9215,7	87110,7	216164,3	89012,9	75847,1	73283,4	550634,1

1.6. Mikroliegumi un īpaši aizsargājami meža iecirkņi

Mikroliegumi ir teritorijas īpaši aizsargājamas sugas vai biotopa aizsardzībai ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām. Pēc Valsts meža dienesta 2007. gada aprīlī apkopotajiem datiem mikroliegumu teritorijā ir 26260,7 ha meža (1.1. tabula). Mikroliegumus var veidot arī īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, ja funkcionālā zona nenodrošina aizsargājamās sugas vai biotopa aizsardzību. Mikroliegumu veidošanu nosaka Sugu un biotopu aizsardzības likums, Meža likums un tiem pakārtotie normatīvie akti. Nozīmīgākie no tiem ir Ministru Kabineta noteikumi Nr. 45 (02.02.2001.) „Mikroliegumu izveidošanas, aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi” un Ministru Kabineta noteikumi Nr. 421 (05.12.2000.) „Noteikumi par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu”. Valsts meža dienests izdala mikroliegumus meža zemēs saskaņā ar Sugu un biotopu aizsardzības likumu. Izņēmums ir dabas rezervāti un nacionālie parki, kur mikroliegumus veido Vides ministrija. Veidojot mikroliegumus īpaši aizsargājamām putnu sugām, izdala arī buferzonas. Mikroliegumā aizliegta mežsaimnieciskā darbība, izņemot meža ugunsdrošības pasākumus (Ministru Kabineta noteikumu Nr. 45 29.5. punkts).

Īpaši aizsargājami meža iecirkņi (ĪAI) tika veidoti XX gs. 90-tajos gados īpaši aizsargājamo sugu, bioloģiski nozīmīgu biotopu un kultūrvēsturisku vietu aizsardzībai. Tajos atrodas 26531,3 ha meža. Īpaši aizsargājami meža iecirkņi tika izdalīti, balstoties uz likumu "Par meža apsaimniekošanu un izmantošanu" un Ministru Kabineta noteikumiem Nr. 132 "Par mežu ieskaitīšanu kategorijās un īpaši aizsargājamo meža iecirkņu izdalīšanu". Īpaši aizsargājamo meža iecirkņu veidošana tika pārtraukta ar brīdi, kad spēku zaudēja iepriekš minētie normatīvie akti un stājās spēkā Ministru Kabineta 08.05.2001. noteikumi Nr. 189

"Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā". Noteikumi nosaka tos iecirkņu veidus, kuriem ir saimnieciskās darbības ierobežojumi līdz to izvērtēšanai atbilstoši mikroliegumu veidošanas kritērijiem. Pašreiz notiek aktīva īpaši aizsargājamo meža iecirkņu izvērtēšana, rezultātā pieņemot lēmumu par ĪAI statusa atcelšanu vai mikrolieguma veidošanu (www.vmd.gov.lv). ĪAI aizliegta mežsaimnieciskā darbība, izņemot meža ugunsdrošības pasākumus (Ministru Kabineta noteikumu Nr. 189 23.1. punkts)

Ir vairākas aizsargājamo teritoriju kategorijas, kurās atrodas samērā lieli meža resursi un kurās vispārējās dabas aizsardzības prasības meža apsaimniekošanā un dabas aizsardzības prasības galvenajā un kopšanas cirtē nosaka Ministru Kabineta noteikumi Nr. 189 "Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā" (1.3. tabula).

1.3. tabula

Meža platības dažādu kategoriju aizsargājamās teritorijās

Aizsargājamās teritorijas kategorija	Mežs, ha
Buferzonas ap mikroliegumiem	26894,9
Baltijas jūras ierobežotās saimnieciskās darbības josla	73408,7
Baltijas jūras krastu kāpu aizsargjosla	8190
Ūdens tilpju/-teču aizsargjosla	10352,8
Aizsargājamās zonas gar ūdeņiem	32632
Aizsargājamās zonas gar mitrzemēm	17678,7
Aizsargjoslas ap pilsētām	28419,7
Meži pilsētu administratīvajās robežās	9245,4
Īpaši aizsargājami meža iecirkņi	26531,3
Kopā:	233353,5

1.7. Aizsargājamās dabas teritorijas un meža ģenētiskie resursi

Ģenētisko resursu mežaudzes ir ekosistēmas sastāvdaļa. Saskaņā ar ģenētisko resursu mežaudžu izdalīšanas pamatprincipiem, mērķis ir izvēlēties teritoriāli lielas populācijas (ideālā variantā ap 100 ha), kurās ietilpst dažāda vecuma klašu attiecīgās sugas kvalitatīvas mežaudzes. Ja raugāties uz aizsargājamo teritoriju aizņemto kopējo platību (523473,6 ha), šķiet, ka tas nav sarežģīti, tomēr visbiežāk ir grūti vai pat neiespējami. Te jāņem vērā katras koku sugas bioloģiskās īpatnības, kas ietekmē populācijas veidošanos. Mūsu mežu galvenās koku sugas – parastā priede, parastā egļe, kārpainais bērzs var būt kā valdošā suga mežaudzē samērā lielās, arī vienlaidus platībās. Melnalksnis parasti neaizņem lielas platības, jo aug auglīgās caurtekošās ieplakās, šaurās palieņu joslās vai pazemes ūdeņu izplūdes vietās. Cieto lapu koku – parastā ozola un parastā oša resursi vēsturiski cietuši saimnieciskās darbības dēļ, tāpēc aizņem daudz mazāku platību, nekā to ierobežo veģetācijas josla. Parastā apse gan sastopama visā Latvijas teritorijā, bet tās izplatība ir nevienmērīga un visbiežāk saistīta ar egļu mežiem. Parastā liepa, parastā goba (arī parastā vīksna un kļava) tūraudzes Latvijas apstākļos praktiski neveido, ļoti mazās platībās tās atrodamas dažās upju ieleju krastu nogāzēs un gravās, kā arī lielāko ezeru salās. Visbiežāk tās sastop piemistrojumā citos platlapju (ozolu, ošu) vai platlapju un egļu mežos, mežaudzēm ir mozaīkveida struktūra, vienas sugas koki aug izklaidus un, ne reti, neatrodas tuvu viens otram. Tādos gadījumos viena ģenētisko resursu mežaudze var tikt izvēlēta vairāku koku sugu saglabāšanai. Tas arī izskaidro, kāpēc dažādu koku sugu ģenētisko resursu mežaudžu lielums var būt ļoti atšķirīgs.

Aizsargājamās dabas teritorijas ir viena no iespējām, kā realizēt meža ģenētisko resursu saglabāšanu „*in situ*”. Dānijas Starptautiskās attīstības aģentūra (DANIDA), Apvienoto Nāciju Pārtikas un Lauksaimniecības organizācija (FAO), Meža Ģenētiskie Resursi (FGR) un Starptautiskais Augu Ģenētisko Resursu institūts (IPGRI) kopīgi izstrādājuši vadlīnijas meža ģenētisko resursu saglabāšanai un apsaimniekošanai aizsargājamās dabas teritorijās. Vadlīnijās ieteikta darbu organizēšanas secība, lai uzlabotu un palielinātu aizsargājamo teritoriju lomu meža ģenētisko resursu saglabāšanā. Darbus vēlams plānot sekojoši:

1. Apkopo visu pieejamo informāciju par aizsargājamā teritorijā pārstāvētajām koku sugām.

2. Nosaka sugu prioritātes ģenētisko resursu saglabāšanai „*in situ*” aizsargājamā teritorijā.
 1. Katrai saglabājamai koku sugai populāciju līmenī identificē specifiskās saglabāšanas vajadzības.
 2. Izstrādā saglabāšanas stratēģiju vai identificē saglabāšanas pakāpi.
 3. Plāno un organizē saglabāšanas pasākumus.
 4. Izstrādā un veic apsaimniekošanas pasākumus.

1.8. Potenciālie meža koku ģenētiskie resursi aizsargājamās teritorijās

Potenciālo meža ģenētisko resursu izvērtēšanai aizsargājamās dabas teritorijās un mežaudžu atlasei pielietota LVMI „Silava” izstrādātā metodika. Sākotnējai vērtēšanai izvēlas produktīvākās mežaudzes bez nogabalu minimālās platības ierobežojuma, kuras sasniegušas vismaz 31 gada vecumu:

- ✓ priedei, eglei, bērzam, apsei, melnalksnim – bonitāte \geq I, tīraudzes un kā valdošā suga mistraudzē;
- ✓ ozolam, osim – bonitāte \geq II, tīraudzes un kā valdošā vai sastāva suga mistraudzē;
- ✓ kļavai, liepai, gobai un vīksnai – bonitāte \geq III, tīraudzes un kā valdošā vai sastāva suga mistraudzē).

Platību atlase pēc šāda principa veikta ar mērķi apzināt teritorijas, kurās būtu lietderīgi veikt atlasu pēc stingrākiem kritērijiem, un, iegūtos datus saistot kopā ar kartogrāfiskajiem materiāliem – mežaudžu plāniem, varētu veidot potenciālo ģenētisko resursu kandidātaudžu sarakstu.

Valstī aizsargājamo dabas teritoriju saraksts ir apjomīgs un pēc šādas sākotnējās atlases izdalīto nogabalu platības summējot pa aizsargājamām teritorijām vai zonām aizsargājamās teritorijas ietvaros, tika izdalītas vairāk kā 3 tūkstoši vienības, kurās atrodas minētajiem kritērijiem atbilstošas meža platības. Iegūtās informācijas analīzei, aizsargājamās teritorijas grupētas pa kategorijām:

- ✓ dabas rezervāti;
- ✓ nacionālie parki;
- ✓ dabas liegumi;
- ✓ Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts;
- ✓ dabas parki;
- ✓ aizsargājami ainavu apvidi;
- ✓ aizsargājami ģeoloģiskie un ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi, vietējās nozīmes dabas liegumi, vietējās nozīmes dabas parki.

Katras kategorijas teritorijas sadalītas atbilstoši zonējumam (ja tāds ir). Tas dod iespēju analizēt ģenētisko resursu mežaudžu apsaimniekošanas iespējas, jo aizsardzības pakāpe nosaka pieļaujamo saimniecisko darbību apjomu.

Katrai koku sugai attiecīgajā aizsargājamās teritorijas kategorijā uzrādītas platības, kuras varētu būt lietderīgi analizēt pēc stingrākiem kritērijiem attiecībā uz piemērotību ģenētisko resursu saglabāšanai, nevis kopējā attiecīgās sugas aizņemtā platība teritorijā. Tāpēc 0 nozīmē, ka attiecīgajai koku sugai nav potenciālu ģenētisko resursu saglabāšanai atbilstošu kandidātaudžu, bet tas nenozīmē, ka suga nav pārstāvēta vispār. Tām sugām, kuras nav valdošās, bet ir mežaudzes sastāvā (L, G, V, K, arī Oz un Os), platības var pārklāties. Tāpēc, lai arī iepriekš minēto sugu aizņemtās teritorijas varbūt ir niecīgas, tās ietilpst citas – valdošās sugas aizņemtā platībā. Ņemot vērā, ka platlapju koku sugas – liepas, kļavas, gobas un vīksnas tīraudzes praktiski neveido, bet parasti aug mistrotās audzēs, šie ir gadījumi, kad mežaudze var būt izdalīta vairāku koku sugu ģenētisko resursu aizsardzībai un apsaimniekošanai. Katrā konkrētā aizsargājamās teritorijas platībā vispirms novērtētas sugu proporcijas – katras sugas īpatsvars attiecībā pret kopējo meža aizņemto platību šajā teritorijā. Tas ļauj noteikt sugu prioritātes – kuras (vienas vai vairāku) koku sugas saglabāšana ir prioritāra attiecīgajā teritorijā (1.4. tabula).

Jau sākotnējā atlase parāda, ka potenciālās ģenētisko resursu izdalīšanai piemērotās meža platības aizsargājamās teritorijās ir vērā ņemamas. Pat zinot to, ka stingrāki kritēriji samazinās atbilstošo platību apjomu, tās ir teritorijas ar ievērojamiem resursiem. Šobrīd valstī vēl nav

noteikti nepieciešamie saglabājamo meža koku ģenētisko resursu mežaudžu apjomi kopumā un pa koku sugām, uzsākta sugu populāciju atšķirību un pārstāvniecības dažādos augšanas tipos analīze. Tas šobrīd vēl neļauj mērķtiecīgi organizēt ģenētisko resursu mežaudžu izdalīšanu un apsaimniekošanu. Nevar izslēgt iespēju, ka aizsargājamās teritorijas spētu nodrošināt valstī nepieciešamo saglabājamo meža koku ģenētisko resursu kopumu. Tā kā aizsargājamo teritoriju apsaimniekošana pakāpeniski tiek plānota un dabas aizsardzības plānu izstrādes process tiek organizēts, izstrādājot tos arvien jaunām teritorijām, kā arī atjaunojot jau esošajās, tad meža koku ģenētisko resursu speciālistu iesaistīšana aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības plānu izstrādē nodrošinātu ģenētisko resursu atbilstošas apsaimniekošanas plānošanu ilgtermiņā.

1.4. tabula

Turpmākai analīzei atlasīto mežaudžu platības pa sugām dažādu kategoriju aizsargājamās teritorijās

Aizsardzības kategorija	Mežs, ha	priede	egle	bērzs	meln- alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
<u>Dabas rezervāti</u>											
Stingrā režīma zona	2671,8	926,3	265,9	579,2	8	23,7	60,1	3,7	48,1	17,9	24,6
Regulējamā režīma zona	4334,3	675,3	195	918,1	58,1	116,9	7,5	16,6	3,2	0	0
Buferzona	784,7	43,3	21	159,3	11,5	32,1	1,6	10,5	0	0	0
Kopā:	7790,8	1644,9	481,9	1656,6	77,6	172,7	69,2	30,8	51,3	17,9	24,6
<u>Nacionālie parki</u>											
Dabas rezervātu zona	6378,5	591,7	664,2	1507,9	209,4	94,2	186,2	881,1	176,4	157,3	2,7
Dabas liegumu zona	35985	9986,4	2900,9	4207,6	429,7	221,8	1246,8	1525,3	534,1	579,6	31,5
Dabas parka zona	20399	1563,8	1026,4	2259,3	82,2	964	127,8	58,1	45,4	11,6	121,5
Ainavu aizsardzības zona	31736	8416,9	2523,2	4254	218	257,7	708,4	1239,9	169	121,8	47,9
Kultūrvēsturiskā zona	1032,9	157,3	167,4	120,1	0	10,1	196,6	91	55,3	63,6	11,2
Neitrālā zona	6635,2	1782,4	486	709,5	9	47,7	369,8	162,4	96	137,3	36,4
Kopā:	102167	22499	7768,1	13058	948,3	1595,5	2836	3957,8	1076,2	1071,2	251,2
<u>Dabas liegumi</u>											
Teritorija bez zonējuma	37167	4442,7	2210,4	5870,9	842,1	1441	892,5	1420,1	821,6	225,2	61,7
Stingrā režīma zona	5976,3	1143,5	198,4	626,3	155,9	256,6	118,2	327,5	30,5	8,5	0,5
Dabas lieguma zona	2443,4	294,4	115,4	74	9,1	3	31,2	4,5	1	0	2,4
Regulējamā režīma zona	8747,4	1187,5	639,7	1070,3	97,5	259,5	30,1	205,3	56,4	3,1	3,2
Dabas parka zona	851,9	372,3	57,3	56,4	0	8,8	46,4	6,7	2,5	4,7	2,3
Ainavu aizsardzības zona	4064,6	583,4	773,6	362,9	38,1	75,9	65,2	287,1	51,3	4,9	0
Kopā:	59251	8023,8	3994,8	8060,8	1142,7	2044,8	1184	2251,2	963,3	246,4	70,1
<u>Ziemeļvidzemes BR</u>											
Dabas lieguma zona	2936,5	289	161,4	366,8	26,5	113	143,7	163,6	71,4	9,8	8,1
Ainavu aizsardzības zona	109862	15428	6380,7	21577	1915,3	1592	953,5	5404,6	602,1	208,1	89,8
Neitrālā zona	105551	9336,6	7150,9	16959	1032,3	1220	2014,1	4073,3	419,6	122,3	166,8
Kopā:	218349,5	25054	13693	38903	2974	2925	3111	9642	1093	340,2	264,7

1.4. tabulas turpinājums

	Mežs, ha	priede	egle	bērzs	meln- alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
<u>Dabas parki</u>											
Dabas rezervātu zona	134,9	9,2	10,6	64,1	3,7	0	0	0	0	0	0
Dabas liegumu zona	5706,3	2085,5	141,2	748,3	42,7	274,7	69,5	46,4	31,9	5,8	1,2
Dabas parka zona	10685	1541,7	256,7	2251,4	146	188,8	42,6	86	17,2	1,8	7,2
Regulējamā režīma zona	2136,8	55	217,4	484,1	204,9	224,7	6,6	43,5	1,9	0	0
Teritorija bez zonējuma	32207	7017,1	2445	4594,4	331,6	951,8	1886,4	1101,8	397,2	829,4	220,4
Kopā:	50870	10709	3070,9	8142,3	728,9	1640	2005	1277,7	448,2	837	228,8
Aizsargājамie ainavu apvidi	73251	14440	4958,7	7646,2	396,5	1440	1639,6	1330,3	652	281,3	490,1
Ģeomorfoloģiskie dabas pieminekļi	985,4	168,1	57,2	138	0	0	39,2	26,3	28,6	60,3	11,6

1.5. tabula

Turpmākai analīzei atlasītās īpaši aizsargājamās dabas teritorijas pēc aizsardzības kategorijām un zonējuma pa koku sugām

Aizsargājamās teritorijas kategorija un nosaukums	meža zemes	mežs	priede	egle	bērzs	meln-alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
DABAS REZERVĀTI												
Moricsala/stingra režīma zona	113,6	94,3	13,7	2,2	1,2	7	1	39,3	2,2	44,6	17,9	17,7
Krustkalnu/stingrā režīma zona	2699	2577,5	912,6	263,7	578	1	22,7	20,8	1,5	3,5	0	6,9
stingrā režīma zona kopā:	2812,6	2671,8	926,3	265,9	579,2	8	23,7	60,1	3,7	48,1	17,9	24,6
Teiči/regulējamā režīma zona	13944	4334,3	675,3	195	918,1	58,1	116,9	7,5	16,6	3,2	0	0
Teiči/buferzona	802,6	784,7	43,3	21	159,3	11,5	32,1	1,6	10,5	0	0	0
	17559,2	7790,8	1644,9	481,9	1656,6	77,6	172,7	69,2	30,8	51,3	17,9	24,6
DABAS PARKI												
Daugavas ieleja	188,4	186,8	28,6	6,2	6,4	0	4,8	54,1	17	45,7	63,2	22,8
Medumu ezeraine	514,8	498,3	39	2,1	87,6	20,1	45	20,2	2,6	10,6	0,5	2,3
Silene	2219,3	2085,2	817,1	79,6	247,7	40,2	15,6	4,4	2,7	5	2,2	2,4
Svente	727,7	664	66	24,7	98,4	48,4	59,6	32,4	38,8	7	3,7	28,6
Tērvete	1225,5	1118,3	847,4	23,3	65,3	1,2	0	38,9	70,2	12,3	2,2	0
Sauka	1742,9	1651,1	31,7	68,6	208	38,8	12,1	13,3	27,3	6,9	11,2	9,9
Riežupe	384,1	374,1	210,7	58,7	25,2	0	5,1	8,2	0	2,9	5,1	0
Embūte	263,2	260	0	1,6	72,3	0	7,6	52,5	83,8	8,1	80,3	9,8
Istras pauguraine	654	638,5	148,1	122	102,5	17,1	12,9	0	0	0	0	0
Gaiziņkalns	1067,5	1035,2	2,8	207,8	160,6	0	25,3	62	82	1,6	12,6	14,3
Doles sala	378,9	363,6	298,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Talsu pauguraine	2093,4	2014,3	133	417,8	482,7	1,1	17,1	869,8	110,1	9,3	37	41,3
Abavas ieleja	6617,6	6432,7	2088,9	461,9	502,4	3,4	60,4	400,4	172,5	104,4	123,3	38
Salacas ieleja	3827,4	3714,6	1274,7	147,3	350,2	10,7	36,9	60,3	20,8	53,9	57,7	9,9
Pape	215,9	191,7	8,3	2,3	58,4	0	0	0,9	6,9	2	0	1
Vecumu meži	2834,7	2723,4	279,4	219,9	368,5	84,8	120,7	36,9	80,7	10,4	2,9	5,1
Vilce	96,7	92,8	18,6	9,8	31,3	0	3,7	33,4	13,9	4,1	4,4	0,7
Kurjanovas ezers	94,8	90,9	13,9	1,3	26,2	0	18	2,5	3,1	3,1	0	2,5
Driksnas sils	600,6	578,6	377,1	28,6	33,5	0	0	0	0	0	0	0
Kuja	4494,7	4198,5	105,4	349,5	1173,3	62,1	397,9	32,6	287,1	51,1	2,3	8

1.5. tabulas turpinājums

Aizsargājamās teritorijas kategorija un nosaukums	meža zemes	mežs	priede	egle	bērzs	meln-alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
Ogres ieleja	3064,2	3022,3	93,4	206,3	472	3,7	104,3	163,6	82,3	58,8	420,8	23,8
Ogres Zilie kalni	284,4	271,9	134,5	5,7	21,9	0	4,8	0	0	0	0	0
bez zonējuma kopā:	33590,7	32207	7017,1	2445	4594,4	331,6	951,8	1886,4	1101,8	397,2	829,4	220,4
Engures ezera dabas parks/dabas rezervātu zona	239,3	134,9	9,2	10,6	64,1	3,7	0	0	0	0	0	0
Engures ezera dabas parks/dabas liegumu zona	2622	1716,6	433,8	5,1	112,4	18,4	0	0	0	0	0	0
Beberbeķi/dabas lieguma zona	145,9	144,5	32,8	0	2,6	0	0	0	0	0	0	0
Cirīša ezers/dabas lieguma zona	33,8	32	4,3	0	2,4	0	20,8	16,4	6,6	0	0	0
Vecumu meži/dabas lieguma zona	536,7	484,6	91	48,7	77,4	12,6	77,4	4	19,2	2,1	0	1,2
Dvietes paliene/dabas lieguma zona	80,6	80,6	0	0	11,6	9,6	1	6	4,1	0	4,1	0
Daugavas loki/dabas lieguma zona	2386,4	2266,2	1511,5	31	62	0	17	42,3	4,1	29,8	1,7	0
Zvārdes meži/dabas lieguma zona	1014	981,8	12,1	56,4	479,9	2,1	158,5	0,8	12,4	0	0	0
dabas liegumu zona kopā:	6819,4	5706,3	2085,5	141,2	748,3	42,7	274,7	69,5	46,4	31,9	5,8	1,2
Cirīša ezers/dabas parka zona	254,3	244,9	23,8	0	78,1	7,3	0	2,6	1,4	0	0	0
Beberbeķi/dabas parka zona	89,7	86,3	62,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Engures ezera dabas parks/dabas parka zona	3022,3	2950,7	727,5	27,4	336,7	34,1	4,7	0,6	1,4	0,6	0	0
Pape/dabas parka zona	1795	1725,1	217,3	34,9	294,4	29,4	0	7,7	37,9	9,6	0	2,9
Dvietes paliene/dabas parka zona	596,8	594,1	97,1	45,8	88,9	40,7	1,2	23,9	1	1,3	0	0,6
Numernes valnis/dabas parka zona	580,3	570,8	187,5	30,9	51,8	0	3,9	0,5	11	3,2	0	3,2
Driksas sils/dabas parka zona	331,1	313,2	213,1	8,2	31	0	0	0	0	0	0	0
Zvārdes meži/dabas parka zona	4411,4	4200,3	13,3	109,5	1370,5	34,5	179	7,3	33,3	2,5	1,8	0,5
dabas parka zona kopā:	11080,9	10685	1541,7	256,7	2251,4	146	188,8	42,6	86	17,2	1,8	7,2
Engures ezera dabas parks/regulējamā režīma zona	1184,7	339,9	0	15,7	77,8	12,9	0	0	8,3	0	0	0
Zvārdes meži/regulējamā režīma zona	807,3	785,3	1,4	65,5	303,6	16,3	133,5	1,1	1,9	0	0	0
Vecumu meži/regulējama režīma zona	784,4	782,8	50	133,2	83,7	160	89,3	5,5	29,5	1,2	0	0
Numernes valnis/regulējamā režīma zona	257,2	228,8	3,6	3	19	15,7	1,9	0	3,8	0,7	0	0
regulējamā režīma zona kopā:	3033,6	2136,8	55	217,4	484,1	204,9	224,7	6,6	43,5	1,9	0	0

1.5. tabulas turpinājums

Aizsargājamās teritorijas kategorija un nosaukums	meža zemes	mežs	priede	egle	bērzs	meln-alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
Driksas sils/ainavu aizsardzības zona	212	207,9	153,4	13,4	2,5	0	0	0	0	0	0	0
Daugavas loki/ainavu un kultūrvēsturiskā zona	245,1	238,2	124	12	50,8	0	4,7	0	0	4,8	0	0
ainavu aizsardzības un kultūrvēsturiskā zona kopā:	457,1	446,1	277,4	25,4	53,3	0	4,7	0	0	4,8	0	0
DABAS LIEGUMI												
Indzera ezera salas	5,6	5,6	0	2,7	0	0	2,5	2,9	0	0	0	0
Gaujienas priedes	41,8	40,9	25,3	0	3,6	0	6,5	0	0	0,3	1	0
Bejas mežs	52,1	52,1	24,9	6,6	1,7	0	0	0	0	0	0	0
Dēliņkalns	23,9	23,9	0	10,5	0	0	0	0	0	0	0	0
Kupravas liepu audze	32	30,8	0	2	19	0	2,5	0	0	9,5	0	0
Kornetti-Peļļi	396,7	393,4	14,1	75,5	64,8	0	16,8	6,4	1,1	0,8	0	3,6
Avotu mežs	110,4	100,3	32,9	10,9	17,4	0	0	0	0	0	0	0
Baltais purvs	120,8	73,6	19,9	15,6	6,6	1,3	1,1	0	0	0	0	0
Orlovas (Ērgļu) purvs	1674,2	361,7	11,8	10,8	89	1,3	69,3	0	0	0,9	0	0
Stompaku purvi	1571,5	635,4	108,7	15	76,7	5,3	86,1	0	0	2,6	0	0
Raunas staburags	14,3	14,3	0	10,2	0	0	0	0	0	0	0	0
Baltmuižas purvs	751,3	304,9	8,5	26	25,3	0	22,2	8,4	0	32,4	0	0
Sasaļu mežs	165	156,9	83,9	1,3	49,6	0	0	0	0	1,3	0	0
Vīķu purvs	468,4	101,6	0	13,9	20,5	14,1	0	1,9	0,6	0,6	0	0
Nomavas purvs	1290	515,1	22,1	62,7	44,4	1,4	16,2	6,5	6,6	24	0	0
Klaucānu un Priekulānu ezers	139,9	119	21,1	15,2	29,6	4,6	1,3	0	0	0	0	0
Spuļģu purvs	306,1	182,9	11,3	9,8	34	10,6	6,9	0	0	0	0	0
Kaušņu purvs	155,8	117,3	3,8	16,2	16,3	0	23,7	0	0	0,4	0	0
Tireļu purvs	1252	400,9	5	23,1	71,9	38,8	3,3	1,3	20	0	0	0
Gargrodes purvs	751,3	499,2	32,4	31,8	53,1	0	34,1	2,5	6,9	8,9	0	0
Ežezers	94,3	90,9	1,2	21,9	15,5	1,1	9,5	29,3	4	32,6	0	1,2
Čertoka ezers (Valnezers)	52,6	50,1	48,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ventas ieleja	28	28	0	0	5,9	0	2,7	13,8	0	0,7	0	1,5
Ventas un Šķerveļa ieleja	782,9	766,6	181,4	85,7	232	4,4	30,6	98,1	2,7	11	2,1	1,4
Gaviezēs āmuļi	105,6	104,1	1,2	6,3	78,9	0	0	16,2	30,8	35,3	0	0

1.5. tabulas turpinājums

Aizsargājamās teritorijas kategorija un nosaukums	meža zemes	mežs	priede	egle	bērzs	meln-alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
Nīcas īvju audze	102,9	101,1	10,7	7,6	46,3	0	0	0	0	0	0	0
Rucavas īvju audze	208,2	198,6	1,7	9,7	75,2	0	1,1	0	10,2	0	0	0
Ziemepe/nav zonu	2110,1	2016,6	259	0	17,5	1,5	1,2	0	0,3	0	0	0
Dunika	1788,4	506,7	56,7	28	116,4	16,6	4,9	0	25,9	12,2	0	0
Vidzemes akmeņaina jūrmala	1128,1	1108,2	129,3	33,5	486,2	51,8	19,9	9,3	83,2	12,9	0	0
Dziļezers un Riebezers	83,4	80	0	2,8	14,6	0	5,5	5,4	44,3	0,3	3,8	1,3
Niedrāju-Pilkas purvs	379	251	13,6	3,8	56,2	14,7	22,8	0	8,4	0	2,6	0
Gulbju un Platpirovas purvs	1715,4	425,7	23,9	4,7	37,9	0	27,6	0,9	0	0	0	0
Pildas ezers	131,3	118,1	5,4	5,1	5,8	11,4	18,3	14,6	0	22,4	0,6	0
Grebļukalns/	150,5	139,2	49,1	3,2	2,7	3,6	1,1	0	0	0	0	0
Nesaules kalns	63,9	62,5	0	36,1	7,5	0	2,8	0	0	0	0	0
Seldžu ozolu audze	11,7	11,7	0	0	0	0	0	11,7	3,3	0	0	0
Ilziņa ezers	53,8	53,8	0	12,5	6,1	0	7,8	10,6	0,2	0	0	4,6
Kāla ezera salas	27,7	27,7	0	22,2	4,5	0	0	22,2	15	0	0	0
Vērenes gobu un vīksnu audze	34	34	0	0	0	0	0	3,2	13	3,2	30,1	0
Rušonu ezera salas	35,9	35,8	2,7	0	12,4	0	10,4	21,2	0	5,2	0	0
Lielais Pelečāres purvs	5196,6	1304,6	154,1	7,6	159,3	0	46,1	3,3	0	8,3	0	0
Lielā Baltezera salas	13	12,6	2	0	1,6	5,1	0	1,2	0	5,7	0	0
Lielie Kangari	1878,9	1226,4	255,4	56,8	64,3	3,5	23,5	0	3,4	9,7	6,2	2,8
Cieceres ezera salas	14,9	14,9	0	0	0	0	10,2	7,6	5,7	11,6	0	0
Daiķu īvju audze	11,3	11,3	0	0	5	0	0	4,9	10,3	0	0	0
Kaļķupes ieleja	959	954	75,6	253,3	224,1	22,1	47,3	73,5	138,4	58,7	17,1	5,9
Riesta-Džūkstenes purvs	342,1	148,7	15,8	0	52,4	0	0	0	0	0	0	0
Klāņu purvs	1542,9	990,9	84,4	23	172	14,8	1,1	0	7,7	0	0	0
Laģažas - Šnitku purvs	870,1	381,4	24,3	5	45,5	15,3	8,6	0	0	0	0	0
Lielais un Pemmes purvs	2585,2	555,7	27,2	15,6	65,1	0	27,1	28,2	0	0,3	0	0
Aklais purvs	1974,9	1184,4	141,3	42,2	63	19,7	0	0	0	1	0	0
Pededzes lejtece	505,6	497,8	9,5	9,4	84,2	18	5,6	25,2	31,7	31,3	39,8	1,4
Lubānas ieplakas	42	41,2	0	0	29,2	0	0	0	0	0	0	0

1.5. tabulas turpinājums

Aizsargājamās teritorijas kategorija un nosaukums	meža zemes	mežs	priede	egle	bērzs	meln-alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
Gudenieki	52	44,9	19,7	0	1	0	0	0,8	0,2	0	0	0,2
Mazie Kangari	332,5	218,7	50,6	32,2	19,5	0	0	0	0	20,2	0	0
Lieluikas un Mazuikas ezers	138,1	138,1	97,8	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ovīši	4071,2	3745,8	573,3	11,1	45,2	14,9	0	0,2	0	0	0	0,6
Ķirbas purvs	999,8	575,3	56,2	29,4	96,6	2,2	0	10,8	6,5	0	0	0
Mērnīeku dumbrāji	62	61,6	0	1	15,1	1,6	15,5	0	0,6	2,5	0	0
Katlešu meži	149,4	146,9	0	17,7	23	10,5	15,8	0	0	1,6	0	0
Ungurpils meži	50,5	50,5	1,5	2,7	17	22,4	0	0	14,8	7	0	0
Aizkraukles purvs un meži	1450,8	704,8	29,7	8	102,5	26,7	20,2	0	88,7	61,4	0	0
Dvietes dumbrāji	118,4	116,1	4,5	9	7,8	66,9	1,2	0	0	0	0	0
Līvberzes liekņa	141,3	140	0	4,3	81,6	0	32	0	61,5	0	0	0
Ruņupes ieleja	466,9	454	1,6	22,6	246,4	0	18,8	151,4	26,9	21,7	48,3	17,2
Vesetas palienes purvs	294	132,5	8,1	41,9	7,9	0	0	0	0	0	0	0
Pilskalnes Siguldiņa	58,2	58,2	0	3,7	7,3	0	1,8	11,6	40	20,4	0	8,7
Blažģa ezers	118,1	107,6	0	30,2	37,2	3,2	0	4,4	5,6	0	0	0
Sātiņu dīķi	2368,2	2117,6	136,4	284,3	705	25	144,6	38,8	22,9	1,7	0	1,1
Zemā sala	168,8	160,9	56,3	18,2	32	0	0	5,4	7,7	35,9	5	2,7
Zebrus un Svētes ezers	415,3	359,7	87,7	11,7	54,9	2,9	1,8	10,4	0	0	0	0
Gruzdovas meži	618,3	589,4	6,5	49,6	84	2,1	15,3	0	0	0	0	0
Ilgas	103,8	102,1	40,7	4,5	26,2	1,2	0	3,2	2,7	4,2	0,6	2,4
Sventājas upes ieleja	87,5	66,2	2,5	0	2	3,9	0	12,7	0,1	3,4	0	0,1
Sedas purvs	3298,6	2437,7	291	6,8	755,5	5,8	4,8	0	0	0	0	0
Pirtslīča-Līkā atteka	180	151,6	44,2	6,2	12	0	6,7	43,9	6,3	55,7	8,4	0
Melnasalas purvs	615,1	119,5	1	3,9	16,6	0	7,3	0	0	25,8	0	0
Klintaine	57,6	56,7	37,8	0	0	0	0	0,4	2,8	0	0	0
Dzilnas dumbrāji	211,9	204,7	0	10,5	15,7	101,4	0	0	1	0	0	0
Sofikalna mežs	49,3	49,3	0	8,7	2,8	5,8	28,3	0	0	0	0	0
Zāgadu kalni	84	84	40,3	9,2	2,3	0	0	0	0	0,5	0	0
Melnupes meži	66	66	40,9	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Vjadas meži	202,4	202,4	4,1	62	38,7	46,2	9,1	0	33,5	10,6	2,1	1,3

1.5. tabulas turpinājums

Aizsargājamās teritorijas kategorija un nosaukums	meža zemes	mežs	priede	egle	bērzs	meln-alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
Posolnīca	62,5	62,5	44,6	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Paņemūnes meži	794,4	767,2	27,7	40,5	101,7	67,7	111,9	12,3	109,3	5,3	0	0
Melturu sils	274,6	249,7	53,1	35,4	21,4	0	0	0	0	0	0	0
Spinduļu mežs	134,6	121,7	0	59,6	1,1	0	0	0	0	0	0	0
Raudas meži	209,6	201,9	0	4,5	15,3	1,3	88,3	23,3	5,6	0	0,2	0
Pašulienes mežs	106	105	0	23,4	16,6	3,7	17,3	0	82,1	5,6	5,1	0
Skujaines un Svētaines ieleja	103,1	102,8	27	14,1	4	0	0	0,8	11,9	0	3	0
Kadājs	325,8	318,3	23	61,2	21,3	0	15,5	0	0	0,9	0	0
Zepu mežs	65,2	64,6	1,4	22	37,8	0	0	0	0	0	0	0
Dūres mežs	41,9	41,9	0	18,9	16,5	2,7	1,1	0	0	0	0	0
Krapas gārša	197,1	187,2	0	24,8	66,4	21,3	28,7	0,7	29,4	12,4	0	0
Audīles meži	79,9	79,9	0	1	36,4	9	3,6	0	59,2	0	34,3	0
Eglone	138,4	129,6	0	17	24,8	4,1	62,4	1,5	9,6	19,9	0	0
Timsmales ezers	55	55	19,9	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Paltupes meži	154,7	149,3	0	0	11,7	83,6	33,9	0	107,4	26,6	0	0
Dimantu mežs	181	179,7	4	6,3	63,1	6,9	59,7	13,9	38,9	34,4	1	0
Starinas mežs	129,5	128,1	0	0	0	0	49,8	4,2	106	48,3	0	0
Tebras ozolu meži	50,6	48,8	0	0	1,2	0	0	44,5	0	5,5	0	0
Vitrupes ieleja	54,9	50,4	3,2	1,4	6,9	0	0	0,3	16,2	13	1,7	0,1
Jaša	49,7	49,2	0	8,6	0	0	0	10,6	22,5	0,7	9,9	3,3
Jašas-Bicānu ezers/	47,6	45,6	0	0	2,8	0	11,1	30,1	9,4	13,8	0	0
Garkalnes meži	1468,6	1449,4	186,9	0	1,2	0	0	0	0	0	0	0
Nīgrandes meži	61,6	61,3	0	6,7	42,3	0	0	0	1,2	0	0	0
Pāces pļavas	58	54,4	11,6	7	6,4	0	0	12,5	1,9	6,4	0	0
Matkules meži	76,7	76,7	0	2,2	19,2	8,8	0	0	12,9	0	0	0
Rauza	384,6	358,3	87,9	40	19,1	1,3	0	0,8	0	0,7	2,3	0,3
Šepka	227,4	223,4	54,5	26,6	20,1	6,4	0	0,6	0,4	3,1	0	0
Zilaiskalns	115	113,3	67,9	6	4,4	0	6	12,1	0,7	8,3	0	0
Viskūžu sala	289,3	284,2	96,9	1,3	26,2	1,6	0	0	0	0	0	0
Būšnieku ezera krasts	33,6	33,6	11,7	0	2,3	0	0	0	0	0	0	0

1.5. tabulas turpinājums

Aizsargājamās teritorijas kategorija un nosaukums	meža zemes	mežs	priede	egle	bērzs	meln-alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
Krojas meži	20,5	20,5	0	14,5	1,1	0	0	0	0	0	0	0
Maņģenes meži/neitrālā zona	231,6	227	89,1	21,2	13	0	0	0	0	0	0	0
bez zonējuma kopā:	57600,3	37167	4442,7	2210,4	5870,9	842,1	1441	892,5	1420,1	821,6	225,2	61,7
Lubānas ieplakas/stingrā režīma zona	1468,9	596,1	30,4	0	26,5	0	3,6	7,4	0	0	0	0
Pārabaine/stingrā režīma zona	3257,5	2450,2	844,7	0	55	0	0	0	0	0	0	0
Pededzes lejtece/stingrā režīma zona	630,9	606,3	2,8	20	141,7	124,9	27,4	72,1	44,2	1,8	5,5	0
Ābeļi/stingrā režīma zona	1411,5	668,2	5,7	15,8	265,9	20,4	156,9	0	19,3	12,2	0	0,5
Ukru gārša/stingrā režīma zona	305,5	298,6	1	17,2	76,2	0	63,9	38,7	264	1,8	1,7	0
Mežole/stingrā režīma zona	756,7	423,7	7,8	100,7	8,2	2,4	0	0	0	13,4	0	0
Maņģenes meži/stingrā režīma zona	882,5	808,1	216,3	43	51,4	8,2	4,8	0	0	1,3	1,3	0
Jaunanna/stingrā režīma zona	126,3	125,1	34,8	1,7	1,4	0	0	0	0	0	0	0
stingrā režīma zona kopā:	8839,8	5976,3	1143,5	198,4	626,3	155,9	256,6	118,2	327,5	30,5	8,5	0,5
Sitas un Pededzes paliene/regulējamā režīma zona	38,9	38,9	6,6	5,6	1,9	0	0	0	0	1,2	0	0
Ābeļi/regulējamā režīma zona	1236,6	1210,2	67,8	197,6	307,6	12,5	100,8	0	31,6	25	0,5	3,2
Ukru gārša/regulējamā režīma zona	173,7	172,3	1,9	9,8	50	0	56,6	13,5	151,7	1,5	0	0
Ances purvi un meži/regulējamā režīma zona	2582,3	2176,3	211,4	20,6	26,4	9,9	0	0,4	0,9	4	0	0
Mežole/regulējamā režīma zona	474,4	428,6	44,5	57,4	94,7	15,6	12,8	0	1,7	11,7	0	0
Maņģenes meži/regulējamā režīma zona	212,7	206,6	82,1	16,7	13,3	0	12,2	0	0	0	0	0
Zvārde/regulējamā režīma zona	1178,1	1107,3	168,6	131	259	7,2	20	0	9,1	0	0	0
Jaunanna/regulējamā režīma zona	608,6	484,9	119,5	56,2	20,4	0	0	0	0	8,3	2,6	0
Pārabaine/regulējamā režīma zona	3290,1	2400,2	476,6	63,3	156,6	14	5	16,2	10,3	4,2	0	0
Virgulīcas meži/regulējamā režīma zona	522,1	522,1	8,5	81,5	140,4	38,3	52,1	0	0	0,5	0	0
regulējamā režīma zona kopā:	10317,5	8747,4	1187,5	639,7	1070,3	97,5	259,5	30,1	205,3	56,4	3,1	
Ābeļi/ainavu aizsardzības zona	139,4	107,3	0	5,4	16,9	3,1	5	1,4	3,6	10,8	0	0
Ukru gārša/ainavu aizsardzības zona	583,7	531,9	3	139,4	63,9	0	37,9	20,5	274,9	1,4	0	0
Ances purvi un meži/ainavu aizsardzības zona	1399,7	1235,8	187,2	1,5	66,4	12,3	1,5	41,7	7,3	4,7	0,8	0
Mežole/ainavu aizsardzības zona	1492,6	1481,5	204,9	574,7	141,9	20,3	17,5	0	1,3	33,6	2,5	0
Maņģenes meži/ainavu aizsardzības zona	189,2	186,6	64,3	7,6	7,5	1,3	6,3	0	0	0	0	0
Jaunanna/ainavu aizsardzības zona	543,3	521,5	124	45	66,3	1,1	7,7	1,6	0	0,8	1,6	0
ainavu aizsardzības zona kopā:	4347,9	4064,6	583,4	773,6	362,9	38,1	75,9	65,2	287,1	51,3	4,9	0

1.5. tabulas turpinājums

Aizsargājamās teritorijas kategorija un nosaukums	meža zemes	mežs	priede	egle	bērzs	meln-alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
Virguļīcas meži/dabas lieguma zona	201,4	173,3	5,2	65,6	9,8	0	0	0	0	0	0	0
Ventas ieleja/dabas lieguma zona	392,5	389,2	129,1	38,9	41,6	0	1,5	31,2	3,6	1	0	2,4
Ances purvi un meži/sezona dabas lieguma zona	2269,2	1880,9	160,1	10,9	22,6	9,1	1,5	0	0,9	0	0	0
dabas lieguma zona kopā:	2863,1	2443,4	294,4	115,4	74	9,1	3	31,2	4,5	1	0	2,4
Ventas ieleja/dabas parka zona	862	851,9	372,3	57,3	56,4	0	8,8	46,4	6,7	2,5	4,7	2,3
AIZSARGĀJAMIE AINAVU APVIDI												
Vecpiebalga	2884,2	2807,9	51,8	279,4	271	0	35,5	21,7	25	6,2	2,8	15,8
Veclaicene	11000,6	10621	1665,5	1102,9	1085,3	2,5	83,7	106	37,9	14	13,4	62
Augšzeme	9527,8	9122,2	708,7	618,7	1547,6	220,4	382,5	484,4	405,3	102	9,3	243
Augšdaugava	18658	18184	6193	661,5	1686,3	49,8	255,8	215,2	151,1	126,9	75,9	24,7
Vestiena	12741	12469	290,4	1569,7	1745,6	5,3	427,3	386,5	563,8	30,3	51	129,9
Ezernieki	341,3	328,2	40,2	9,6	53,8	3	28,5	3,8	0,7	2,1	3,6	0
Nīcgaļu meži	896,8	862	34,9	139,1	175,9	2,3	171,9	30,2	94,2	42,3	0	0
Kaučers	1092,1	1071,2	50	85,8	128,6	16,9	33,9	28,5	12,1	1,4	0	8,4
Ādaži	6006,1	3337,2	765	10,2	389,5	79,9	0	0	17,8	0,4	0	0
Ziemeļgauja	15471,4	14449	4640,1	481,8	562,6	16,4	21,1	363,3	22,4	326,4	125,3	6,3
kopā:	78619,3	73251	14440	4958,7	7646,2	396,5	1440	1639,6	1330,3	652	281,3	490,1
ZIEMEĻVIDZEMES BIOSFĒRAS REZERVĀTS												
ZVBR dabas lieguma zona	8660,6	2936,5	289	161,4	366,8	26,5	113	143,7	163,6	71,4	9,8	8,1
ZVBR ainavu aizsardzības zona	120880	109862	15428	6380,7	21577	1915,3	1592	953,5	5404,6	602,1	208,1	89,8
ZVBR neitrālā zona	113217	105551	9336,6	7150,9	16959	1032,3	1220	2014,1	4073,3	419,6	122,3	166,8
kopā:	242758	218349	25054	13693	38902	2974,1	2924	3111,3	9641,5	1093,1	340,2	264,7
NACIONĀLIE PARKI												
Gaujas nacionālais parks/dabas rezervāta zona	3631,5	2349,6	426,9	497,6	457,2	1,4	86,6	160,6	149,7	108,2	86	1,3
Ķemeru nacionālais parks/dabas rezervātu zona	2132,2	1029,2	122,1	84,5	294,4	1,2	7,6	25,1	100,5	17,2	0	0
Slīteres nacionālais parks/dabas rezervātu zona	5189,8	2999,7	42,7	82,1	756,3	206,8	0	0,5	630,9	51	71,3	1,4
rezervātu zona kopā:	10953,5	6378,5	591,7	664,2	1507,9	209,4	94,2	186,2	881,1	176,4	157,3	2,7

1.5. tabulas turpinājums

Aizsargājamās teritorijas kategorija un nosaukums	meža zemes	mežs	priede	egle	bērzs	meln-alksnis	apse	ozols	osis	liepa	goba, vīksna	kļava
Gaujas nacionālais parks/dabas lieguma zona	23999,5	21592	8099,7	2156,4	1935,7	10	169,3	1135,9	486,3	480,3	578,9	30,7
Ķemeru nacionālais parks/dabas liegumu zona	16571,3	10467	1667,9	574	1677,2	348,8	29	94,5	908,8	40,4	0	0
Slīteres nacionālais parks/dabas lieguma zona	4276	3570,6	182,1	131	541	64,6	2,6	0	129,6	3,4	0,7	0
Rāznas nacionālais parks/dabas lieguma zona	415,5	355	36,7	39,5	53,7	6,3	20,9	16,4	0,6	10	0	0,8
dabas lieguma zona kopā:	45262,3	35985	9986,4	2900,9	4207,6	429,7	221,8	1246,8	1525,3	534,1	579,6	31,5
Gaujas nacionālais parks/ainavu aizsardzības zona	17661,3	17200	5008,6	1630,1	1890,1	3,9	147,8	561,5	130	107	91,7	38,4
Ķemeru nacionālais parks/ainavu aizsardzības zona	10184	9702,9	2983,4	797,6	2032,7	108,2	102,4	142,8	961,7	39	6,4	1,7
Slīteres nacionālais parks/ainavu aizsardzības zona	5334,2	4833,4	424,9	95,5	331,2	105,9	7,5	4,1	148,2	23	23,7	7,8
ainavu aizsardzības zona kopā:	33179,5	31736	8416,9	2523,2	4254	218	257,7	708,4	1239,9	169	121,8	47,9
Gaujas nacionālais parks/kultūrvēsturiskā zona	1058,6	1032,9	157,3	167,4	120,1	0	10,1	196,6	91	55,3	63,6	11,2
Rāznas nacionālais parks/dabas parka zona	20978	20399	1563,8	1026,4	2259,3	82,2	964	127,8	58,1	45,4	11,6	121,5
Gaujas nacionālais parks/neitrālā zona	6012,4	5629,5	1699,9	454,8	547,3	0	29,7	354,9	122,7	93,7	136	32,5
Ķemeru nacionālais parks/neitrālā zona	201,9	197,6	16,2	5,8	61,2	2,2	0	9	35,2	0	0	0,2
Slīteres nacionālais parks/neitrālā zona	108,6	107,2	5,5	0	0	2,5	0	0	0	0	0	0
Rāznas nacionālais parks/neitrālā zona	712,4	700,9	60,8	25,4	101	4,3	18	5,9	4,5	2,3	1,3	3,7
neitrālā zona kopā:	7035,3	6635,2	1782,4	486	709,5	9	47,7	369,8	162,4	96	137,3	36,4
DABAS PIEMINEKĻI												
Aizs. ģeomorfoloģiski dabas piem.	1003,5	985,4	168,1	57,2	138	0	0	39,2	26,3	28,6	60,3	11,6

2. Aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības un/vai individuālās aizsardzības un izmantošanas noteikumu sagatavošanas kārtību reglamentējošās normatīvās vides izvērtējums

2.1. Aizsargājamo dabas teritoriju regulējošā normatīvā vide

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju izveidi, aizsardzību un izmantošanu reglamentējošie normatīvie dokumenti:

1) Ar īpaši aizsargājamo dabas teritoriju izveidi, aizsardzību un izmantošanu saistītie likumi:

- ✓ **Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām** (02.03.1993);
- ✓ **Rāznas nacionālā parka likums** (02.11.2006.);
- ✓ **Ķemeru Nacionālā parka likums** (30.05.2001.);
- ✓ **Gaujas Nacionālā parka likums** (16.12.1999);
- ✓ **Slīteres nacionālā parka likums** (16.03.2000.);
- ✓ **Par Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātu** (11.12.1997);
- ✓ **Grīņu dabas rezervāta likums** (16.03.2000);
- ✓ **Moricsalas dabas rezervāta likums** (16.03.2000);
- ✓ **Teiču dabas rezervāta likums** (16.03.2000);
- ✓ **Krustkalnu dabas rezervāta likums** (16.03.2000);
- ✓ **Sugu un biotopu aizsardzības likums** (16.03.2000).

2) Ar īpaši aizsargājamo dabas teritoriju izveidi, aizsardzību un izmantošanu saistītie Ministru Kabineta noteikumi:

- ✓ Nr. 686 „**Par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādes kārtību**”, 09.10.2007.;
- ✓ Nr. 415 „**Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi**”, 22.07.2003.;
- ✓ Nr. 199 „**Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*NATURA 2000*) izveidošanas kritēriji Latvijā**”, 28.05.2002.;
- ✓ Nr. 455 „**Kārtība, kādā novērtējama ietekme uz Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo teritoriju (*NATURA 2000*)**”, 06.06.2006.;
- ✓ Nr. 131 „**Par aizsargājamiem dendroloģiskajiem stādījumiem**”, 20.03.2001.;
- ✓ Nr. 212 „**Par dabas liegumiem**”, 15.06.1999.;
- ✓ Nr. 69 „**Par aizsargājamo ainavu apvidiem**”, 23.02.1999.;
- ✓ Nr. 83 „**Par dabas parkiem**”, 09.03.1999.;
- ✓ Nr. 247 „**Līgumu slēgšanas kārtība īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzības nodrošināšanai**”, 25.07.2000.;
- ✓ Nr. 421 „**Par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu**”, 05.12.2000.;
- ✓ Nr. 396 „**Par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu**”, 14.11.2000.;
- ✓ Nr. 45 „**Mikroliegumu izveidošanas, aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumi**”, 30.01.2001.;
- ✓ Nr. 117 „**Noteikumi par zaudējumu atlīdzību par īpaši aizsargājamo sugu indivīdu un biotopu iznīcināšanu vai bojāšanu**”, 13.03.2001.;
- ✓ Nr. 153 „**Par Latvijā sastopamo Eiropas Savienības prioritāro sugu un biotopu sarakstu**”, 21.02.2006.

3) Eiropas Savienības regulas:

- ✓ Eiropas Padomes Direktīva „**Par dabisko biotopu, savvaļas augu un dzīvnieku sugu aizsardzību**”(92/43/EEC), pieņemta 1992. gadā.;
- ✓ Bernes Konvencija „**Par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu saglabāšanu**”, pieņemta 1979. gadā (Latvijā ratificēta 17.12.1996);
- ✓ **Konvencija par bioloģisko daudzveidību**, pieņemta Riodežaneiro 05.06.1992. (Latvijā ratificēta 08.09.1995);
- ✓ Apvienoto Nāciju Organizācijas Eiropas Ekonomikas komisijas Orhūsas konvencija „**Par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un**

iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem", pieņemta 25.06.1998. (Latvijā ratificēta 18.04.2002);

- ✓ Eiropas Padomes Direktīva „**Par savvaļas putnu aizsardzību**” (79/409/EEC), pieņemta 1979. gadā;
 - ✓ Bonnas Konvencija „**Par migrējošo savvaļas dzīvnieku aizsardzību**”, pieņemta 1979. gadā (Latvijā ratificēta 11.03.1999);
 - ✓ Vašingtonas Konvencija - CITES Konvencija „**Par Starptautisko tirdzniecību ar apdraudētām savvaļas dzīvnieku un augu sugām**”, pieņemta 1973. gadā (Latvijā ratificēta 17.12.1996);
 - ✓ Eiropas Padomes Regula (3254/91/EEK) ar ko aizliedz Kopienā lietot kāju lamatas un ievest Kopienā noteiktu savvaļas dzīvnieku sugu ādas un gatavās preces no valstīm, kurās tos ķer ar kāju lamatām vai slazdošanas metodēm, kas neatbilst starptautiskajiem humānas slazdošanas standartiem, pieņemta 04.11.1991.;
 - ✓ Ramsāres Konvencija „**Par starptautiskas nozīmes mitrājiem, īpaši kā ūdensputnu dzīves vidi**”, pieņemta 02.02.1971. (Latvijā ratificēta 29.03.1995).
- 4) Citi Latvijas Republikas normatīvie akti:
- ✓ **Meža likums** (24.02.2000.);
 - ✓ Ministru Kabineta noteikumi Nr. 189 „**Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā**“ (08.05.2001);
 - ✓ Ministru Kabineta noteikumi Nr. 152 „**Noteikumi par koku ciršanu meža zemēs**” (09.04.2002);
 - ✓ Ministru Kabineta noteikumi Nr. 217 „**Noteikumi par meža aizsardzības pasākumiem un ārkārtas situāciju izsludināšanu mežā**” (29.05.2001.);
 - ✓ Ministru Kabineta noteikumi Nr. 398 „**Meža atjaunošanas noteikumi**” (11.09.2001);
 - ✓ Virkne normatīvo aktu, kas saistīti ar citām nozarēm – teritorijas plānošanu, meliorāciju, medībām, u.c.

5) Aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plāni.

6) Aizsargājamo dabas teritoriju individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi.

Lai realizētu īpaši aizsargājamās teritorijas funkcijas atbilstoši teritorijas kategorijai, apvienojot likumdošanas aktos izvirzītās prasības, šo teritoriju aizsardzībai un apsaimniekošanai izstrādā dabas aizsardzības plānu un individuālos aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumus.

2.2. Aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plāns un individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi

Aizsargājamās dabas teritorijas funkciju un pieļaujamo darbību apjomu noteicošs dokuments ir dabas aizsardzības plāns. Ministru Kabineta 09.10.2007. noteikumi Nr. 686 "Noteikumi par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādāšanas kārtību" nosaka, ka Vides ministrijas izveidota komisija katru gadu izvērtē fizisko vai juridisko personu (tai skaitā valsts vai pašvaldības iestāžu) iesniegtos aizsargājamās teritorijas plāna izstrādes priekšlikumus. Noteikumi paredz, ka plāna izstrādes procesu organizē attiecīgās aizsargājamās teritorijas administrācija vai Dabas aizsardzības pārvalde. Pašvaldības izveidotas aizsargājamās teritorijas plānu izstrādā attiecīgā pašvaldība.

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (ĪADT) dabas aizsardzības plānu izstrādā noteiktam laika posmam (parasti 7-15 gadiem) un tos apstiprina Vides ministrs. Pašvaldību izveidoto aizsargājamo teritoriju plānus izstrādā un apstiprina attiecīgā pašvaldība. Dabas aizsardzības plāna uzdevums ir saskaņot dabas aizsardzības, dabas resursu izmantošanas, reģiona attīstības un citas intereses tā, lai tiktu saglabātas teritorijas dabas vērtības. Aizsargājamās teritorijās, kurām nav izveidota administrācija, dabas aizsardzības plāna izstrādi organizē un tā ieviešanu veicina dabas aizsardzības pārvalde (www.dap.gov.lv). Dabas aizsardzības plāns nosaka nepieciešamo dabas aizsardzības un pieļaujamo saimniecisko darbību apjomu, atbilstoši ĪADT zonējumam. Iedalījumu zonās (regulējamā režīma, lieguma, ainavu aizsardzības, neitrālā) pamato dabas aizsardzības plānā un papildus apstiprina ar teritorijas individuālo

aizsardzības un izmantošanas noteikumu pieņemšanu. Dabas aizsardzības plāns ir saistošs visu līmeņu teritorijas plānojumiem un teritorijas apsaimniekotājiem.

Likums nosaka, ka vispārējos aizsardzības un izmantošanas noteikumus piemēro tiktāl, ciktāl tie nav pretrunā ar aizsargājamo teritoriju individuālajiem aizsardzības un izmantošanas noteikumiem. Aizsargājamās teritorijās ir spēkā arī citos normatīvajos aktos noteiktās vides aizsardzības prasības. Likumā "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" IV nodaļas 17. pantā teikts: "Aizsargājamai teritorijai var izstrādāt individuālos aizsardzības un izmantošanas noteikumus, ņemot vērā konkrētās aizsargājamās teritorijas īpatnības, kā arī tās izveidošanas un aizsardzības mērķus un uzdevumus. Aizsargājamās teritorijas individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi reglamentē pieļaujamo un aizliegto darbību veidus šajā teritorijā, kā arī, ja nepieciešams, tās iedalījumu funkcionālajās zonās". Šos noteikumus reglamentē Ministru kabinets.

2.2.1. Situācijas analīze

Iepazīstoties ar pieejamo informāciju konstatēts, ka lielākajai daļai aizsargājamo dabas teritoriju nav individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu un dabas aizsardzības plāna, vai arī ir viens no abiem (2.1. tabula). Šajā gadā izstrādē ir 28 īpaši aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plāni. Analīze veikta pa aizsargājamo teritoriju kategorijām.

Dabas rezervāti un nacionālie parki.

No četriem valstī esošajiem dabas rezervātiem, dabas aizsardzības plāns (DAP) izstrādāts diviem un individuālie aizsardzības noteikumi (IAN) vienam dabas rezervātam. Visos četros valsts nacionālajos parkos ir individuālie aizsardzības noteikumi, bet dabas aizsardzības plāns – divos.

Vienīgajā biosfēras rezervātā ir gan DAP, gan IAN.

Dabas liegumi.

Pēc Valsts meža dienesta apkopotajiem datiem 2007. gada februārī Latvijā ir izveidoti 278 dabas liegumi, kuros atrodas 91268 ha meža. IAN ir izstrādāti tikai 19, bet DAP ir 82 dabas liegumiem, izstrādes procesā ir dabas aizsardzības plāni 17 aizsargājamām teritorijām. Kopumā tikai nepilniem 30% dabas liegumu ir dabas aizsardzības plāns un 7% individuālie aizsardzības noteikumi. Tikai 13 dabas liegumiem ir gan DAP, gan IAN.

Dabas parki.

Pēc Valsts meža dienesta 2007. gada statistikas datiem Latvijā ir 42 dabas parki, no kuriem 11 ir izstrādāti individuālie aizsardzības noteikumi, 31 ir dabas aizsardzības plāni un 3 dabas parkiem notiek DAP izstrāde. Tātad 74% dabas parku teritorijās ir apsaimniekošanas programmas.

Aizsargājamo ainavu apvidi.

Lielas mežu platības atrodas 10 aizsargājamo ainavu apvidu teritorijās – 71205,5 ha. Nevienai no šīm teritorijām nav individuālo aizsardzības noteikumu, DAP ir 1, bet izstrādes procesā ir 4 teritoriju dabas aizsardzības plāni.

Kopumā 89% aizsargājamo dabas teritoriju nav individuālo aizsardzības noteikumu un 57% nav dabas aizsardzības plāna, bet 56% (189 teritorijām) nav ne IAN ne DAP.

Dabas aizsardzības plāns ir instruments, ar kura palīdzību var pārdomāti aizsargāt, saglabāt un arī apsaimniekot tās dabas vērtības, kuras atrodas aizsargājamās dabas teritorijās, arī mežu.

Individuālie aizsardzības noteikumi un dabas aizsardzības plāni īpaši aizsargājamās dabas teritorijās

Aizsargājamās teritorijas kategorija	skaits	Individuālie aizsardzības noteikumi			Dabas aizsardzības plāns		
		ir	nav	izstrādāšanā	ir	nav	izstrādāšanā
Dabas rezervāti	4	1	3	0	2	2	0
Nacionālie parki	4	4	0	0	2	0	2
Biosfēras rezervāts	1	1	0	0	1	0	0
Dabas liegumi	276	18	258	0	82	177	17
Dabas parki	42	11	31	0	31	8	3
Aizsargājamo ainavu apvidi	10	0	10	0	1	5	4
Kopā	337	35 (11%)	304 (89%)	0	119 (35%)	192 (57%)	26 (8%)

2.2.2. Dabas aizsardzības plāna un individuālo aizsardzības noteikumu saturs

Dabas aizsardzības plānam ir rekomendējošs raksturs. Tajā ietverti nepieciešamie dabas aizsardzības pasākumi un pieļaujamā un vēlamā saimnieciskā darbība, kas nodrošina aizsargājamās teritorijas funkcijas un teritorijas attīstību atbilstoši tās izveidošanas mērķiem.

Aizsargājamās dabas teritorijas ir atšķirīgas:

- ✓ pēc to funkcijām (raksturo piederība pie tās vai citas kategorijas),
- ✓ pēc tajās esošo meža resursu struktūras (meža masīvu lielums, kompakts, sugu sastāvs, u.tml.),
- ✓ teritorijas mežsaimniecības vēstures,
- ✓ zemes lietojuma un īpašuma tiesībām,
- ✓ teritorijas novērtējuma (ainaviskā un bioloģiskā),
- ✓ izmantošanas veida,
- ✓ antropogēnās slodzes,
- ✓ rekreācijas slodzes, u.c. parametriem

Tas arī nosaka atšķirīgu pieeju teritoriju aizsardzības un apsaimniekošanas jautājumu risināšanā. Iepazīstoties ar izstrādātajiem dabas aizsardzības plāniem, redzams, ka plānotās aktivitātes atšķiras vietās ar aktīvu vai ļoti aktīvu iepriekšējo mežsaimniecisko darbību, kas radījusi sākotnēji lielu viendabīgu meža masīvu fragmentēšanu un vietās, kur mežsaimnieciskā darbība ir ierobežota vai aizliegta jau gadu desmitiem, kā arī teritorijās ar būtiski atšķirīgu antropogēno slodzi. Dabas aizsardzības plāna izstrādi apgrūtina:

- ✓ bieža zemes īpašnieku maiņa (teritorijās, kurās ietilpst privātie meži);
- ✓ dažāda vecuma meža inventarizāciju materiāls (2 – 30 gadi);
- ✓ neskaidras aizsargājamās teritorijas robežas dabā;
- ✓ vienotas pārvaldes sistēmas trūkums (ja teritorijai nav savas administrācijas), u.c. apstākļi.

Aizsargājamās dabas teritorijas individuālos aizsardzības un izmantošanas noteikumus var izstrādāt neatkarīgi no dabas aizsardzības plāna esamības. Ņemot vērā konkrētās aizsargājamās teritorijas īpatnības, tās izveidošanas un aizsardzības mērķus un uzdevumus, šie noteikumi reglamentē pieļaujamo un aizliegto darbību veidus konkrētajā teritorijā.

Dabas aizsardzības plāna izstrādes noteikumos (MK noteikumi Nr.686) ir paredzēts sniegt priekšlikumus par aizsargājamās teritorijas individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projektu vai grozījumiem individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos, ieteicamo teritorijas funkcionālo zonējumu (ja tāds nepieciešams), kā arī priekšlikumus par grozījumiem funkcionālajā zonējumā. Priekšlikumam par aizsargājamās teritorijas funkcionālās zonas režīma maiņu vai aizsargājamās teritorijas kategorijas maiņu pievieno zinātnisko pamatojumu.

Individuālo aizsardzības noteikumu izstrādei par pamatu ņemti „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” un adaptēti konkrētai teritorijai, svītrojot noteikumu punktus, kuri nav aktuāli, un papildinot ar konkrētai teritorijai

nepieciešamajiem, atbilstoši teritorijas kategorijai. Daļai aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības plānu pielikumos ir individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projekti, taču tie nav apstiprināti noteiktajā kārtībā un tāpēc nav uzskatāmi kā spēkā esoši.

Aizsargājamo teritoriju pamatfunkcija ir dažādu ekosistēmu un to sastāvdaļu aizsardzība, līdz ar to, aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības plānu izstrādē galvenā uzmanība koncentrēta uz ekosistēmas saglabāšanu kopumā un uz biotopu aizsardzību. Ekosistēma ir dzīvo organismu kopa un to eksistences vide, kas, pastāvot cēloņsakarību un mijiedarbības saitēm, veido vienotu veselumu (Likums par vides aizsardzību). Iepazīstoties ar virkni aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības plāniem, kā ideālais jeb ilgtermiņa mērķis ir izvirzīts – nodrošināt bioloģiski vērtīgāko teritorijas biotopu (t.sk. meža biotopu) netraucētu attīstību. Dabiskie meža biotopi ir vietas mežā, kurās ir nodrošinātas izdzīvošanas iespējas retām un apdraudētām sugām ar specifiskām prasībām pret dzīves vidi.

Dabas aizsardzības plāns tādā izpratnē, kā tas tiek veidots līdz šim (biotopu aizsardzība), nevar nodrošināt meža ģenētisko resursu saglabāšanu, ja tajā netiek paredzēti ģenētisko resursu mežaudzēm specifiskie kopšanas un aizsardzības pasākumi. Tomēr, tas ir instruments, ar kura palīdzību būtu iespējams saskaņot varbūt sākotnēji šķietami dažādus mērķus – biotopu aizsardzību un meža ģenētisko resursu aizsardzību un apsaimniekošanu.

2.3. Meža koku ģenētisko resursu apsaimniekošanas iespējas aizsargājamās dabas teritorijās

Aizsargājamās teritorijās atļauto vai aizliegtu saimniecisko darbību kopums ir atkarīgs no zonējuma. Katrai zonai ir definēti savi uzdevumi atbilstoši aizsardzības un izmantošanas mērķiem. Likumā „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” II nodaļā „Aizsargājamo teritoriju kategorijas” 3. un 4.pantā, attiecībā uz dabas rezervātiem un nacionālajiem parkiem, norādīts, ka abu šo kategoriju aizsargājamās teritorijās ir zonas, kurās visi dabas resursi pilnībā tiek izslēgti no saimnieciskās un cita veida darbības. Dabas rezervātu stingrā režīma zonā un nacionālo parku dabas rezervāta zonā ir aizliegtas jebkādas saimnieciskās un cita veida darbības, izņemot dabas aizsardzības plānā paredzēto pasākumu īstenošana, kas nepieciešama ekosistēmu, īpaši aizsargājamo sugu un īpaši aizsargājamo biotopu aizsardzībai un saglabāšanai. Dabas rezervātu stingrā režīma zonā, arī regulējamā režīma zonā un nacionālo parku dabas rezervāta zonā atrodas vairāki tūkstoši ha meža platību (1.4. tabula), kurās teorētiski ir iespējama ģenētisko resursu mežaudžu izdalīšana atbilstoši kvalitātes kritērijiem, taču šīm mežaudzēm būtu nodrošināta tikai statiska aizsardzība, bet neiespējama dinamiska apsaimniekošana. Dabas liegumu teritorijā atrodas 89012,9 ha meža (skat. 1. tabulu). No tiem 9484,1 ha ir stingrā režīma zonā, kur saimnieciskā darbība nav atļauta vai ir ļoti ierobežota. Dabas parku teritorijā ir 75847,1 ha meža, no kuriem dabas rezervāta zonā, kura pielīdzināma stingrā lieguma zonai, atrodas 137,7 ha meža. Tātad kopumā 18685,7 ha aizsargājamo teritoriju meži ir zonās ar pilnībā aizliegtu vai ļoti stingri ierobežotu darbību kopumu. Aizsardzība, kas tiek nodrošināta mežaudzei atrodoties aizsargājamā teritorijā, bez apsaimniekošanas negarantē dinamiskas un ģenētiski daudzveidīgas konkrētās sugas populācijas saglabāšanos daudzu paaudžu garumā, kas ir galvenais „*in situ*” meža ģenētisko resursu saglabāšanas mērķis, tāpēc ģenētisko resursu mežaudžu izdalīšana šajās platībās ir nelietderīga, bet tās var „paturēt prātā” kā potenciālo ģenētisko resursu nākotnē vai gadījumā, ja būtiski mainās kāda no mežsaimniecību vai dabas aizsardzību nosakošām komponentēm.

2.4. Būtiskākie mežsaimnieciskās darbības aizliegumi vai ierobežojumi aizsargājamās dabas teritorijās

Mežsaimnieciskā darbība aizliegta:

- ✓ dabas rezervātu stingrā režīma un regulējamā režīma zonā (8427,2 ha meža);
- ✓ nacionālo parku dabas rezervātu zonā (6295,5 ha meža).
- ✓ mikroliegumos (26260,7 ha meža)

Galvenā, rekonstruktīvā un kopšanas cirte aizliegta:

- ✓ dabas liegumu stingrā režīma un dabas liegumu zonā (9883,9 ha meža);

- ✓ Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāta, Ķemeru un Slīteres nacionālo parku dabas liegumu zonās;
 - ✓ Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes krastu kāpu aizsargjoslā.
- Kailcirte un rekonstruktīvā cirtes aizliegta:
- ✓ nacionālo parku ainavu aizsardzības zonā (Gaujas Nacionālajā parkā tikai valsts un pašvaldību mežos)
 - ✓ dabas parkos;
 - ✓ Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslās ierobežotas saimnieciskās darbības joslā;
 - ✓ meža aizsargjoslās ap pilsētām un mežos pilsētu administratīvajās robežās;
 - ✓ aizsargājamās zonās gar mitrziemēm un ūdeņiem;
 - ✓ ūdensteču un ūdenstilpju palienēs;
 - ✓ melnalkšņu, ozolu, ošu, vītolu, gobu, vīksnu, liepu un kļavu tīraudzēs un mistrotās audzēs ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslās.

2.4.1. Mikroliegumi

Viena no aizsargājamo teritoriju kategorijām, kurās ir aizliegta mežsaimnieciskā darbība ir mikroliegumi. Kā jau iepriekš minēts, tos parasti veido ārpus aizsargājamām dabas teritorijām, tomēr tie var atrasties un atrodas arī aizsargājamās teritorijās. Mikroliegumu izveidošanas mērķi ir dažādi – aizsargājams augs, sūna, ķērpis, putns, dzīvnieks u.tml. Viens no mikroliegumu veidiem ir dabiskie meža biotopi (DMB). To platības parasti ir nelielas un neizpilda to specifisko biotopu sugu prasības, kuru izdzīvošanai nepieciešamas lielas platības. Pētījumi liecina, ka bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai jāaizsargā pēc lieluma ļoti dažādas meža platības. Aizsargājamās sugas un biotopi noteikti Likumā „Sugu un biotopu aizsardzības likums”. Ģenētisko resursu mežaudzēs nav lietderīga biotopu vai citu aprobežojumu uzlikšana, kuri statistiski fiksē esošo situāciju, nepieļaujot apsaimniekošanu ģenētisko resursu ilglaicīgai saglabāšanai.

Valsts meža dienesta, a/s Latvijas valsts meži un Zviedrijas reģionālās meža pārvaldes kopīgā projekta „Dabisko meža biotopu apsaimniekošana Latvijā” (2005) noslēguma pārskatā atzīmēts, ka ap 30% gadījumu sekmīgai bioloģisko vērtību saglabāšanai DMB ir nepieciešams veikt speciālu apsaimniekošanu. No tā jāsecina, ka atlikušajos 70% paredzēts neiejaukšanās režīms, tātad nav pieļaujamas saimnieciskās darbības. Kā zināms, ģenētisko resursu mežaudzēs, lai nodrošinātu ģenētiski daudzveidīgu un ilgtspējīgu populāciju saglabāšanos, ir nepieciešamas apsaimniekošanas aktivitātes. Līdz ar to, ja ģenētisko resursu mežaudzē atrodas DMB, kuru aizsardzība tiek realizēta caur neiejaukšanās režīmu, var būt apgrūtināta vai neiespējama ģenētisko resursu mežaudzes funkciju saglabāšana. Šinī gadījumā būtu jāizvērtē audze gan no dabisko meža biotopu, gan no ģenētisko resursu audzes uzturēšanas (saglabāšanas) viedokļa. Ļoti bieži varētu būt situācijas, kad veicot apsaimniekošanas pasākumus (piem. kopšanas cirtes, II stāva izciršana) tiek uzlabots arī biotopa stāvoklis (tas pamatā attiecināms uz priežu audzēm sausieņu meža apstākļu tipos). Slapjajos meža augšanas apstākļu tipos biotopa bioloģiskās daudzveidības vērtības pamatā saistītas ar ēncietīgām un mitrumu mīlošām sugām un apsaimniekošanu šajos biotopos netiek paredzēta. Ir projekts par DMB apsaimniekošanu (tika ierīkoti parauglaukumi apsaimniekotajā un neapsaimniekotajā daļā), bet uz rezultātiem vēl jāgaida. Situācija nav bezcerīga - DMB inventarizāciju rezultātā ir radusies atziņa, ka, neveicot aktīvu biotopu apsaimniekošanu, tuvākajos 10 gados tie mainīsies (šo atziņu varētu piemērot atsevišķiem dabisko meža biotopu tipiem, piemēram priežu audzēm sausieņu meža augšanas apstākļu tipos, kur priežu audze strauji aizaug ar egli un susinātām melnalkšņu audzēm, kuras arī aizaug ar egli) un nebūs pieskaitāmi biotopu kategorijai (retām un aizsargājamām augu teritorijām). Šeit ir iespēja meklēt kopīgas intereses biotopu un ģenētisko resursu mežaudžu aizsardzībai un apsaimniekošanai, atbilstoši ģenētisko resursu saglabāšanas „*in situ*” principiem. Dabas aizsardzības plāns un individuālie aizsardzības noteikumi ir tie instrumenti, ar kuru palīdzību plāno un realizē katrai konkrētai teritorijai nepieciešamos aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumus. No šāda viedokļa raugoties ir loģisks pamatojums nepieciešamībai piesaistīt meža koku ģenētisko resursu speciālistu aizsargājamo dabas teritoriju dabas aizsardzības plānu izstrādē. Dabas aizsardzības

plāna izstrādes gaitā eksperti var vienoties, kura būs prioritārā lieta konkrētajā teritorijā un daudzos gadījumos ģenētisko resursu speciālists varētu dot vērtīgus priekšlikumus vecu audžu atjaunošanā (piemēram, bioloģiski vecu ozolu audze ir svarīga daudzu īpaši aizsargājamo kukaiņu dzīvotne, bet, ja audze dabiski neatjaunojas, tad ir iespējams tikai prognozēt cik ilgi tā pastāvēs).

2.4.2. *Natura 2000* teritorijas

Bez valsts likumiem un Ministru Kabineta noteikumiem, kas reglamentē darbības īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, papildus aizsardzību uzliek to iekļaušana Eiropas mēroga aizsargājamo teritoriju tīklā *Natura 2000*. To var uzskatīt par pozitīvu momentu, ja par aizsargājamo dabas teritoriju runājam tradicionālajā izpratnē – kā teritoriju, kas izveidota retu un tipisku ekosistēmu, retu sugu un to dzīvotņu (biotopu) aizsardzībai, bet vērtējot no meža ģenētisko resursu saglabāšanas viedokļa – tas uzliek papildus apgrūtinājumus ģenētisko resursu apsaimniekošanai.

Visas Eiropas Savienības valstis ir apņēmušās izveidot kopīgu aizsargājamo teritoriju tīklu *Natura 2000*. Tīkls izveidots, lai nodrošinātu īpaši aizsargājamo biotopu, īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu aizsardzību vai, kur tas nepieciešams, atjaunošanu to dabiskās izplatības areāla robežās. Kopš 2004. gada arī Latvija ir izveidojusi savu šī tīkla daļu. Tā tika veidota no jau esošajām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, pievienojot klāt vēl 122 jaunas. Aizsargājamo sugu un biotopu saraksti ir iekļauti divās Eiropas Savienības direktīvās, un to aizsardzība ir obligāta visām dalībvalstīm. No direktīvu sarakstos iekļautajām sugām un biotopiem Latvijā atrodamas un tiek aizsargātas 20 augu, 20 bezmugurkaulnieku, 5 zīdītāju, 3 rāpuļu, 11 zivju, 70 putnu sugas un 60 biotopu veidi.

Aizsargājamo sugu un biotopu saraksts noteikts Ministru Kabineta noteikumos Nr. 153 "Par Latvijā sastopamo Eiropas Savienības prioritāro sugu un biotopu sarakstu", aizsargājamo biotopu saraksts - Ministru Kabineta noteikumos Nr. 421 "Par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu".

Natura 2000 tīklā Latvijā ir iekļautas 336 teritorijas – 4 dabas rezervāti, 4 nacionālie parki, 249 dabas liegumi, 36 dabas parki, 9 aizsargājamo ainavu apvidi, 9 dabas pieminekļi un 22 mikroliegumi. Tās kopā aizņem 11,9 % no Latvijas teritorijas. Šīm platībām ir atšķirīgi aizsardzības un apsaimniekošanas režīmi – no minimāliem ierobežojumiem aizsargājamo ainavu apvidos līdz pat pilnīgam saimnieciskās darbības aizliegumam dabas rezervātos. *Natura 2000* teritorijas ir uzskaitītas likuma "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" pielikumā. Likuma 43. panta 4. punktā noteikts: „Paredzētajai darbībai vai plānošanas dokumentam (izņemot aizsargājamo teritoriju dabas aizsardzības plānus un tajos paredzētās darbības, kas nepieciešamas īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu, ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu dzīvotņu vai īpaši aizsargājamo biotopu apsaimniekošanai vai atjaunošanai), kas atsevišķi vai kopā ar citu paredzēto darbību vai plānošanas dokumentu var būtiski ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*), veic ietekmes uz vidi novērtējumu”. Saskaņā ar Ministru Kabineta noteikumiem Nr. 455, Vides pārraudzības valsts birojs izvērtē un pieņem lēmumu par nepieciešamību novērtēt paredzētās darbības ietekmi uz teritoriju. Ja saskaņā ar sākotnējā izvērtējuma rezultātu būtiska ietekme uz teritoriju nav iespējama, birojs pieņem lēmumu par to, ka paredzētās darbības novērtējums nav jāveic.

2.5. Priekšlikumi normatīvās vides un aizsargājamo teritoriju individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu izstrādes pilnveidošanai

Likumā „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” kā viens no uzdevumiem ir minēts – savienot valsts, starptautiskās, reģionālās un privātās intereses īpaši aizsargājamo dabas teritoriju izveidošanā, saglabāšanā, uzturēšanā un aizsardzībā. Meža ģenētisko resursu saglabāšana ir viens no bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas veidiem, kas ir arī valsts pienākums saskaņā ar ratificētajiem starptautiskajiem juridiskajiem aktiem. Vienlaicīgi tās ir arī valsts intereses. Aizsargājamās dabas teritorijas varētu būt atbilstoša vide šī pienākuma izpildei un interešu realizēšanai. Tomēr tas ne vienmēr ir samērojams ar esošo normatīvo vidi. Lai situāciju mainītu, būtu nepieciešams izvērtēt šādu priekšlikumu ieviešanas lietderību:

6. Ministru Kabineta noteikumu Nr.686 „Noteikumi par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādes kārtību” plāna izstrādes organizēšanas sanāksmē pieaicināmo pušu sarakstā un plāna izstrādes uzraudzības grupas sastāvā iekļaut meža koku ģenētisko resursu speciālistu (ekspertu). Ģenētisko resursu eksperts izvērtē ģenētisko resursu mežaudžu izdalīšanas lietderību plānojuma un tai pieguļošajā teritorijā un piedalās ģenētisko resursu mežaudzes aizsardzības un apsaimniekošanas plāna izstrādē.
7. Ģenētisko resursu mežaudzes noteikt kā dabas aizsardzības plāna saglabāšanas un apsaimniekošanas objektu, kā tas ir ar aizsargājamo sugu dzīvotnēm un biotopiem, kuru apsaimniekošana saskaņā ar dabas aizsardzības plānu ir atļauta arī *Natura 2000* teritorijās.
8. Aizsargājamās teritorijas individuālajos aizsardzības un izmantošanas noteikumos paredzēt nepieciešamos mežsaimnieciskos pasākumus ģenētisko resursu audzēs un pāraugušās mežaudzēs, kas nodrošina mežaudžu ilgtspēju un atjaunošanos, ieskaitot mākslīgo atjaunošanu ar konkrētajā mežaudzē iegūtu reproduktīvo materiālu.

Literatūras un informācijas avotu saraksts

7. FAO, DFSG, IPGRY. 2001. Forest genetic resources conservation and management. Vol.1: Overview, concepts and some systematic approaches. International Plant Genetic Resources Institute, Rome, Italy.98 p.
8. FAO, DFSG, IPGRY. 2004. Forest genetic resources conservation and management. Vol.2: In management natural forests and protected areas (in situ), International Plant Genetic Resources Institute, Rome, Italy, pp 45-59.
9. Eriksson, G.,G. Namkong and J.H.Roberds.1993. Dynamic gene conservation for uncertain futures. For.Ecol.Manage.62:15-37.
10. Eriksson, G., G. Namkong and J.Roberds. 1995. Dynamic conservation of forest tree gene resources. Forest Genetic Resources 23:2-8.
11. Baumanis, I. 2002. Norādījumi ģenētisko resursu mežaudžu apsaimniekošanai. Atskaite saskaņā ar līgumu Nr. 07/2002-91c., 11 lpp.
12. Valsts meža dienests (2007) Meža statistika: CD
13. www.dap.gov.lv
14. www.vmd.gov.lv
15. www.vidm.gov.lv